

**Masarykova univerzita
Filozofická fakulta**

Ústav pedagogických věd

Sociální pedagogika a poradenství

Kateřina Svobodová

**Názory muslimů a muslimek
na výchovu a vzdělávání muslimských dětí**

Bakalářská diplomová práce

Vedoucí práce: PhDr. Dana Knotová, Ph.D.

2009

*Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala
samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.*

.....

Děkuji vedoucí práce PhDr. Daně Knotové, Ph.D. za cenné připomínky.
Děkuji všem respondentům, kteří se zapojili do mé ankety.

OBSAH

ÚVOD	5
1 TEORETICKÁ ČÁST	8
1.1 Vymezení pojmů	8
1.1.1 Muslim	8
1.1.2 Muslimská obec	9
1.1.3 Názor	10
1.2 Přístupy k výchově a vzdělávání muslimských dětí	12
1.3 Vzdělávání muslimských dětí v Evropě	13
1.4 Vzdělávání muslimských dětí ve Spojeném království Velké Británie a Severního Irska	15
1.5 Názory muslimů na výchovu a vzdělávání muslimských dětí	17
1.5.1 Vznik a formování názorů	18
1.5.2 Faktory ovlivňující názory evropských muslimů	19
1.5.3 Názory britských muslimů na výchovu a vzdělávání muslimských dětí	21
2 EMPIRICKÁ ČÁST	24
2.1 Názory českých muslimů na výchovu a vzdělávání muslimských dětí	24
2.1.1 Metodologický postup	24
2.2.2 Výsledky dotazníkového šetření	28
2.3.2 Shrnutí výzkumu	35
ZÁVĚR	37
SEZNAM LITERATURY	39
SEZNAM TABULEK	45
SEZNAM GRAFŮ	45
SEZNAM PŘÍLOH	45
PŘÍLOHY	46

ÚVOD

V názvu práce jsem použila označení „muslimové a muslimky“, aby byl název z hlediska feministické či genderové lingvistiky korektní a nebylo mi vytýkáno, že jsem užila generického maskulina (tj. používání mužského rodu v případě, že se jedná o obě pohlaví). Nicméně v následujícím textu budu při označování vyznavačů a vyznavaček islámu používat jen jedno slovo – slovo muslimové, a to hned ze dvou důvodů. Za prvé, je to označení kratší a za druhé, dle mého názoru v České republice ještě feministické teorie a z nich vyplývající zásady nepronikly do gramatiky v takové míře, že si je lidé uvědomují a praktikují, a tak by užívání dvouslovného označení *muslimové a muslimky* v mé práci bylo jen málo významné. Jestliže někoho mé počínání popuzuje či jinak se negativně dotýká, zde se mu omlouvám.

Česká republika patří k zemím s relativně nízkým počtem muslimů ve srovnání s jinými evropskými zeměmi, ale počet muslimů zde žijících není zas tak malý, abychom jej mohli pokládat za zanedbatelný¹ a vzhledem k tomu, že jejich podíl nadále roste², neměli bychom váhat v orientování našeho zájmu na tuto komunitu.

Přítomnost muslimů v České republice je stále relativně novým fenoménem, který česká společnost v řadě oblastech ještě ne zcela akceptovala, vyvstává zde tedy řada menších i větších problémů, které je třeba řešit. Za jeden z nejvýznamnějších považuji vzdělávání muslimských dětí v českých školách, a proto svou bakalářskou práci zaměřím právě na tuto problematiku.

Tématem mé práce jsou názory muslimů na výchovu a vzdělávání muslimských dětí. Důvodem, proč jsem si vybrala právě toto téma pro svou bakalářskou práci, je také skutečnost, že Ústředí muslimských obcí v ČR³ ve své žádosti o udělení výjimky v přiznání oprávnění k výkonu zvláštních práv (jejich součástí je i právo vyučovat náboženství na státních školách a právo zřizovat církevní školy) uvádí argument, že v České republice žije několik set dětí z muslimských rodin, přičemž tyto rodiny projevují zájem o to, aby jejich děti byly ve škole vyučovány náboženské výchově (organizované formou výuky nepovinného předmětu islámu) (Topinka, 2007b). Ve své práci jsem chtěla tuto informaci ověřit – vyvrátit nebo potvrdit zájem muslimů o tuto výuku. V oné žádosti o udělení výjimky bylo uvedeno, že po získání zvláštních práv (k získání těchto práv nedošlo, žádost byla zamítnuta) by měla Muslimská obec zavést náboženskou (islámskou) výchovu

- 1 Sánka, předseda Muslimské obce v Praze a místopředseda Ústředí muslimských obcí v ČR, odhaduje počet muslimů v ČR na 10 000 až 20 000 (in Ministerstvo, 2006). Topinka (2007a) uvádí, že se zde k 31. 12. 2005 nacházelo 11 235 muslimů a že několik set z uvedeného počtu představují děti.
- 2 Počet cizinců pocházejících z muslimských zemí pobývajících legálně i nelegálně na území ČR roste (roste počet cizinců s povolením k dlouhodobému i trvalému pobytu, počet žadatelů o azyl, ale i počet těch, kteří překročili státní hranice nedovoleným způsobem (Cizinci, 2008). Stoupá také počet Čechů muslimů (těch, kteří pocházejí z jiné země a získaly české občanství, ale i těch, kteří jsou rodilými Čechy) (Al Oukla, 2006).
- 3 Ústředí muslimských obcí v ČR je registrovaná církev od září 2004, jedná se ale jen o tzv. první stupeň registrace, který církvi neumožňuje vykonávat zvláštní práva (zákon č. 3/2002 Sb.). Tato práva by česká muslimská obec získala, kdyby byla plnoprávně registrovaná tzn. musela by čekat deset let od jejího schválení v prvním stupni registrace a kromě splnění jiných podmínek by musela předložit zhruba 10 000 podpisů muslimů žijících v České republice. Tyto podmínky jsou pro muslimskou obec v ČR ještě na dlouhou dobu velmi těžce splnitelné. Druhou možností, jak získat zvláštní práva, je požádat vládu ČR o udělení výjimky. Udělení výjimky bylo v roce 2006 zamítnuto (Ministerstvo, 2006).

do dvou státních škol v Praze a jedné v Brně (Topinka, 2007b), za otevřenou otázkou byla v žádosti ponechána možnost zřízení církevní (muslimské) školy (Topinka, 2007b). Výjimka, o kterou obec žádala, byla sice Ministerstvem kultury v roce 2006 zamítnuta (Ministerstvo, 2006), ale já osobně se domnívám, že v budoucnu bude tato otázka znovu projednávána. Svou prací chci přispět k tomu, aby zavedení islámské výchovy do českých škol a případné zakládání muslimských škol bylo vyřešeno v souladu s názory zde žijících muslimů.

Ve své práci se zabývám současností, současným muslimským světem, minulostí jen okrajově. Hlavním cílem práce je zjistit názory v Česku žijících muslimů na školní výchovu a vzdělávání dětí, konkrétněji – jaké vzdělávání by preferovali pro své dítě (charakter školy, charakter výchovných a vzdělávacích aktivit realizovaných ve škole, obsah výuky). Stanoveného cíle dosahuji prostřednictvím empirického výzkumu (metoda dotazování). Než se ale začnu zabývat samotnými názory muslimů (názory na výchovu a vzdělávání muslimských dětí), považuji za důležité alespoň v základní míře pokrýt následující dvě oblasti – oblast, již tvoří muslimové jakožto nositelé zkoumaných názorů, kteří se vyznačují specifickými charakteristikami, a oblast výchovy a vzdělávání muslimských dětí – zde se zaměřím zejména na teoretická východiska a přístupy k výchově a vzdělávání, ale i na uskutečňovanou praxi, přičemž se budu snažit o zmapování možností vzdělávání muslimských dětí, a to jak v muslimských zemích, tak i v Evropě.

Část práce je zaměřena na realitu Spojeného království Velké Británie a Severního Irska. Této zemi ve své práci věnuji zvláštní pozornost z několika důvodů: za prvé, je to země s vysokým množstvím muslimů – odhaduje se, že zde žije 1,6–1,8 milionů muslimů (asi 3,3 % britské populace) (Religious, 2004), za druhé, v žádné jiné evropské zemi nenajdeme tak bohaté zastoupení muslimů ze všech částí světa a příslušníků tolika rozličných etnik, národů a náboženských skupin jako je tomu ve Spojeném království (Kratochvíl, 2006) a za třetí, je zde uplatňován model multikulturalismu již od šedesátých let dvacátého století (Towards, 2007). Určitým důvodem, který mě vede ke směřování práce do této oblasti, je také fakt, že britskou muslimskou společností se již delší dobou zabývám – sleduji její vývoj, zejména co se týče životního stylu, a tudíž je pro mě velice zajímavé zabývat se výchovou a vzděláváním muslimů právě v této zemi.

Má práce obsahuje vymezení základních specifik týkajících se vzdělávání muslimských dětí v nemuslimských školách v Evropě – vymezují konkrétní problematické prvky a situace, což by mohlo být v budoucnu využito jako základ pro tvorbu metodik práce s muslimskými dětmi resp. žáky či studenty nebo pro tvorbu školních vzdělávacích programů.

Ve své práci vycházím z obecných základů islámu, které jsou obsaženy v koránu (tj. dle islámu pravé slovo Boží, Bůh jej seslal proroku Mohamedovi prostřednictvím archanděla Gabriela) a hadítech⁴ (tj. zprávy o činech, výrociích a zvycích proroka Mohameda). Korán a hadíty představují dva hlavní prameny islámské doktríny, pocházejí ze sedmého století našeho letopočtu a obsahově pokrývají všechny aspekty lidského života. Ve své práci se řídím také sunnou – sunnou ve smyslu zvyklost, tradice (islámská).

Co se týká textových zdrojů, vzhledem k tématu práce a stanoveným výzkumným záměrům, považuji za nezbytné využívat kromě česky psané literatury i anglické. Ve své práci čerpám zejména z náboženské a odborné literatury, z výzkumných zpráv a jiných dokumentů zaměřených zejména na téma islámu,

---

4 Hadít - tento pojem bývá v české literatuře uváděn také pod názvem hadíth nebo hadís.

školení, výchovy a vzdělávání, přičemž důsledně dbám na ověření důvěryhodnosti zdroje a kvalitu informací, aby v mé práci nedocházelo k chybám či nepřesnostem.

Je třeba upozornit na pojmosloví, které jsem si ve své práci zavedla. Jde o sousloví „čeští muslimové“ (resp. britští nebo evropští muslimové), kterým budu označovat muslimy žijící dlouhodobě nebo trvale na území České republiky (resp. v případě britských muslimů na území Spojeného království Velké Británie a Severního Irsku; v případě evropských muslimů na území Evropy), mohou tedy jimi být jak muslimové českého původu (resp. britského; evropského), tak i jiného.

1 TEORETICKÁ ČÁST

Hlavním tématem mé práce jsou názory muslimů na výchovu a vzdělávání muslimských dětí. V teoretické části práce, která nyní následuje, se zabývám i řadou vedlejších témat např. přístupy muslimů k výchově a vzdělávání muslimských dětí, možnostmi vzdělávání muslimských dětí v Evropě a specifickými potřebami muslimských žáků v evropských mainstreamových školách. Pokrytí těchto témat pokládám vzhledem ke stanovenému cíli práce za nezbytné. Na dílčí zjištění, obsažená v jednotlivých kapitolách, budu dále navazovat v empirické části práce.

1.1 Vymezení pojmů

Oblast, která je předmětem mé práce (názory muslimů na výchovu a vzdělávání muslimských dětí), obsahuje řadu pojmů, které vyžadují upřesnění. Jedná se zejména o následující pojmy: muslim, muslimská obec a názor. Jejich jednotlivým vymezením se budu v této kapitole věnovat.

1.1.1 Muslim

Česky psané slovníky a encyklopedie, které se dnes užívají, se vesměs shodují v terminologickém významu slova muslim: muslim = vyznavač islámu.

Muslim = vyznavač islámu (Všeobecná, 1999)

Muslim, m (muslimka, ž) = vyznavač islámu (Petráčková et al, 2000)

Muslim = vyznavač islámu (Encyklopedický, 1993)

Podíváme-li se ale do textů vydaných islámskými nadacemi – Islámskou nadací v Brně a Islámskou nadací na Slovensku (Islámská nadácia na Slovensku) (příslušné citace viz níže), zjistíme, že obě nadace více či méně naznačují, že muslim je praktikující vyznavač islámu.

Brožura slovenské Islámské nadace s názvem *Islam, prirodzený spôsob života: niektoré základné pojmy islamskej viery*, uvádí:

Muslim = človek, ktorý dobrovoľne a vedome akceptuje islamský spôsob života a praktizuje ho (Hasna, 2002)

Slovník, který Islámská nadace v Brně připojila k českému překladu knihy autorek Azzamové a Gouverneurové – *Muhammad, posel Boží*, říká:

Muslim = ten, kdo se poddá Alláhovi (Azzam a Gouverneur, 2002)

Pro obě vymezení pojmu existuje mnoho argumentů pro i proti. Já osobně se přikláním k prvnímu vymezení, tedy muslim je vyznavač islámu, kdy nezáleží na míře, kterou muslim islám praktikuje, a proto jej budu ve své práci také užívat.

V anglicky psané literatuře se často setkáváme s definicemi:

Muslim = člověk, který věří v jednoho boha, v korán jako zjevené slovo Boží a v Mohameda jako posledního proroka Božího⁵ (Towards, 2007)

Muslim = ten, kdo je přesvědčen, že Muhammad byl posledním poslem Božím, a věří v jeho poselství (Sardar a Malik, 2004)

Britské definice jsou konkrétnější než ty české; vymezují přesněji, v co člověk musí věřit, aby mohl být nazýván muslimem. Většinou bývají vyjmenovány tři nejzákladnější pilíře islámské víry, tedy víra v jednoho boha, víra v Mohameda jako Božího proroka a v korán jakožto pravé slovo Boží.

Kdybychom ale hledali vymezení pojmu muslim v textech islámské právní vědy (fiqh), zjistili bychom, že muslimem je ten, kdo pronesl šahádu,⁶ což je arabská formule vyznání víry a zní: „Lá iláha illálláhi wa Muhammadun rasúlulláhi,“ v překladu „Není božstva kromě Boha a Muhammad je posel Boží“ (Kropáček, 1993). Vidíme tedy, že na rozdíl od definic, které se běžně uvádějí v britské literatuře, vymezují pouze dvě podmínky pro nabytí označení muslim: první je víra v jednoho boha a druhou je uznání Mohameda jako proroka Božího. Uvedeného islámského právního ošetření muslimství budu využívat při svém výzkumu k určování toho, zda je respondent opravdovým vyznavačem islámu či nikoliv (upřesněno v kapitole 2.1.1 – Metodologický postup).

1.1.2 Muslimská obec

Muslimové celého světa tvoří muslimskou obec tzv. *ummu*. Je to nadnárodní entita se společnou náboženskou kulturou a historií a jistým vědomím sounáležitosti (Sardar a Malik, 2004). Nejedná se ale o žádnou monolitickou masu. Příslušníci ummy jsou rozděleni etnicky, rasově, sektářsky, jazykově; jsou to lidé všemožných politických názorů (tradičních, moderních, postmoderních, fundamentalistických, liberálních, sekulárních...), různých postavení, zastávají různé výklady světa (podle toho k jaké islámské sektě patří, resp. nepatří). Důkazem této rozdílnosti by mohlo být například srovnání každodenního života v indické muslimské domácnosti a v muslimské domácnosti marocké. Viděli bychom, že se dané reality různí. Nemůžeme tedy říci, že islám způsobil kulturní uniformitu. Na druhou stranu ale musíme přiznat, že existuje několik prvků islámské kultury, které jsou charakteristické pro všechny muslimy žijící kdekoli na světě. Jak jsem již dříve uvedla, muslimové jsou vyznavači

5 „Muslim – a person who believes in the oneness of God, the Qur’an as the revealed word of God and Muhammad as the final messenger of God.“ (Towards, 2007)

6 Mendel říká, že podle islámské právní vědy každý, kdo šahádu pronesl, se formálně stává muslimem – a to i tehdy, pokud ji vyřkl neupřímně (in Křikavová et al, 1990).

islámu, dominujícím prvkem jejich identity platným pro každého z nich je tedy islám. „Islám představuje základ kolektivní identity muslimů,“ uvádí Topinka (2007a). Haery (1997) říká, že jde především o *dín* (tj. životní smír)⁷ a modely chování, praktiky a vnímání života jako je např. láska k Bohu a k Prorokovi, postoje k rodinným ctnostem, ke zvířatům, ke svatyním aj. Dalším prvkem společným všem muslimům je arabština. Arabština je jazykem koránu a sunny, liturgickým a modlitebním jazykem islámu (Korespondenční, 2008).⁸ Základ muslimské kultury představuje také všeobecná jednotnost náboženských rituálů, zejména modlitby⁹ a poutě¹⁰, uvádí Haery (1997).

1.1.3 Názor

Předmětem mé práce jsou názory (názory muslimů a muslimek na výchovu a vzdělávání muslimských dětí), jelikož je ale názor druh postoje (např. Štefanovič, 1980) případně jeho součástí (např. Eysenck a Keane 1968), musím začít nejdříve vymezením pojmu *postoj* a až následně vymeším názor.

Existuje mnoho různých definic postoje, např. Fishbein a Aizen jej definují jako „naučené predispozice k celkově příznivé nebo nepříznivé reakci na daný objekt, osobu či událost“ (in Hayesová, 1998). Osgood říká, že: „Postoje jsou predispozice k reakci, které se od jiných stavů připravenosti liší hodnotícím charakterem reakce, ke které predisponují“ (in Hayesová, 1998). Kretch, Crutchfield a Ballachey (1968): „Postoje jsou stabilní systémy pozitivního nebo negativního hodnocení, emočních pocitů a technik jednání týkajících se sociálních cílů“. Allport: „Postoj je mentální a nervový vztah pohotovosti, organizovaný zkušeností a vyvíjející direktivní nebo dynamický vliv na odpovědi individua vůči všem objektům a situacím, s nimiž je v relaci“ (in Nakonečný, 1995). Velký sociologický slovník (1996) obsahuje definici: „Postoj je relativně ustálený sklon jedince chovat se v určité situaci určitým způsobem, případně reagovat pozitivně nebo negativně na podněty s takovou situací spjaté. Vyjadřuje souvislost psychických stavů a vnějších objektů či tříd objektů“. I když se definice různí, dají se v nich najít určité shody. Vávra (2006) mezi tyto shody řadí následující charakteristiky postojů: jsou relativně

7 Haery (1997) definuje *dín* jako „smír mezi věřitelem Alláhem a dlužníkem člověkem“. Říká, že: „*Dín* islámu jako úplný systém životního smíru působí na všechny aspekty lidské zkušenosti. Prostupuje člověka na fyzické, materiální, intelektuální a duchovní úrovni, tudíž proniká do individuálního, rodinného, společenského a každého dalšího aspektu občanského a kulturního života. Právě z tohoto důvodu najdeme tak silnou vyváženost mezi rasově, kulturně a zeměpisně vzdálenými muslimy.“

8 Ve všech muslimských jazycích existují slovní výpůjčky z arabštiny, zejména ve slovní zásobě náboženského, kulturního, uměleckého a vědeckého charakteru; je to dané společnou minulostí (Korespondenční, 2008).

9 Modlitba – nejdůležitější náboženská povinnost muslima – vykonává se pětkrát denně a je nutné dodržovat určité podmínky (rituální očista, čistota těla modlícího se, čistota jeho oděvu i modlitebního místa, zahalení určitých částí těla, modlitební čas, modlitební směr, vážnost a ticho, postup modlení) (Fleissig a Bahbouh, 1993).

10 Pouť do Mekky patří k hlavním povinnostem muslima, pokud mu to dovolují hmotné prostředky a zdraví. Pouť se má vykonat alespoň jedenkrát v životě. Při nemoci nebo tělesné vadě může muslim za sebe vyslat zástupce (Fleissig a Bahbouh, 1993).

stabilní, jsou naučené, jsou hodnocením určitých objektů nebo jednání a organizují jednání k těmto objektům. Homola (1977) společný rys všech definic vidí v tom, že se postoje považují za získané predispozice, zformované sociálními vlivy.

Vávra (2006) ve své práci *Nesnáze s měřením postojů* říká: „Určení toho, co vlastně postoj je, rozhodně není nic jednoznačného a pokud položíme více jeho definic vedle sebe, dostane se nám možná určitého intuitivního uchopení, ale ničeho víc“ a radí: „Při sociologickém výzkumu jistě není nezbytné testovat základní definice, ale během jeho přípravy i interpretace by mělo být alespoň trochu jasné, co postojem vlastně myslíme a jak hluboce jej vlastně chceme zkoumat“. S názory Vávry, který působí na Sociologickém ústavu akademie věd ČR, souhlasím, a tak nyní šetření existujících definic postoje zanechám a přistoupím k vymezení pojmu tak, jak ho ve své práci budu pojímat já.

Postoj bude v mé práci chápán jako ustálený systém pozitivních nebo negativních hodnocení určitých předmětů, jevů, situací, osob apod. V tomto systému hodnocení je zastoupena kognitivní, afektivní a konativní složka.¹¹ Promítá se do reakcí (jednání, chování) jedince tak, že předurčuje kladnou nebo zápornou reakci, tendenci jednat „pro“ nebo „proti“.

I definic pojmu názor je velké množství a navzájem se různě liší. Někteří autoři připisují názoru určité charakteristiky, které jiní autoři popírají. Např. Štefanovič(1980) říká, že: „Názor je postoj, ve kterém převládá kognitivní složka“ a Nakonečný (1995) tvrdí, že: „V názorech některých osob převažuje kognitivní u jiných emocionální hledisko“. Další spornou otázkou je, zda jde vždy o verbální vyjádření. Např. Kern (1999) říká: „Názor je verbální vyjádření postoje“ a Eysenck a Keane (2008), kteří dělí názory do dvou úrovní, tvrdí, že jen názory vyšší úrovně (jsou tvořeny sumou názorů nižší úrovně) jsou sdělitelné. Autoři se ale vesměs shodují v tom, že pojmy názor a postoj jsou velmi blízké; buď pojímají názor jako druh postoje (představitelé: Childs, Kern, Fontana, Fishbein, Ajzen a další) a nebo jako jeho součást – např. Eysenck a Keane (2008), kteří říkají, že: „Množství různých názorů na konkrétní problém a jejich kombinace představuje postoj k onomu problému“.

Já budu považovat názor za vyjádření souhlasu či nesouhlasu s určitým objektem, přičemž jeho racionální zdůvodnění může mít různou hloubku. Ve své práci se budu zabývat názory muslimů na výchovu a vzdělávání muslimských dětí, budu tedy zkoumat muslimy vyjádřená hodnocení určitých předmětů, jevů, situací a jiných objektů jejich postojů spjatých s výchovně-vzdělávacím procesem.

---

11 Podle Hayesové, Atkinsonové, Nakonečného ad. obsahují postoje složku kognitivní, afektivní a konativní (in Výrost a Slaměnik, 1997), podle Bagozziho kognitivní a afektivní složku (in Výrost a Slaměnik, 1997), podle Fishbeina a Ajzena obsahují jen afektivní složku (in Výrost a Slaměnik, 1997), podle Štefanoviče rozumovou, citovou a iracionální (Štefanovič, 1980).

1.2 Přístupy k výchově a vzdělávání muslimských dětí

V muslimském světě existují tři typy přístupů k výchově a vzdělávání: první se běžně nazývá přívlaskem „tradiční“ (traditional, traditional model, traditional education), představuje původní, nejstarší pojetí výchovy a vzdělávání. Tomuto pojetí se dostávalo privilegia jednosti až do 19. století, kdy se v Osmanské říši začaly zakládat první školy typu „evropského“ (Progler, 2005) a začal se tak šířit nový přístup k výchově a vzdělávání tzv. „moderní“ (modern, modern education) či „sekulární“ (secular, secular education)¹². Srovnání těchto dvou přístupů uvádím v následující tabulce:

Tab. 1 – Srovnání tradičního a moderního přístupu k výchově a vzdělávání

	Tradiční přístup	Moderní přístup
Otázka islámských a kulturních hodnot	Snaží se uchovat tradiční islámské a kulturní hodnoty	
Otázka otevřenosti novým poznatkům a metodám	Nejeví zájem o „nové“ vědní obory a poznatky ani o „nové“ metody získávání znalostí a dovedností	Je otevřený „novým“ vědním oborům, „novým“ poznatkům i „novým“ metodám získávání znalostí a dovedností

Zdroj: vlastní konstrukce na základě Köylü, 2003

Vedle těchto krajních typů existuje i jejich kombinace – přístup zvaný „integrováný“ (integrated) resp. „integrované vzdělávání“ (integrated education). Tento model se nachází mezi dvěma mantinely – někdy blíže tradičnímu, jindy blíže modernímu.

Rozdílnosti ve výchově a vzdělávání jednotlivými přístupy jsou tak markantní, že není divu, že v muslimských zemích podnítily dělení škol (a často i jejich pojmenování) podle přístupů, které uplatňují. V jednotlivých typech škol se akcentují různé cíle, metody, prostředky a formy vzdělávání.¹³ Školy tzv. moderního typu se v podstatě neliší od běžných evropských škol. Jediné větší odlišnosti můžeme shledat ve školní atmosféře, hygienice, architektonice, vybavenosti, denním režimu školy apod. Tyto odlišnosti jsou však dány charakteristikami jednotlivých zemí jako je např. klima země, národnostní složení, koloniální pozůstatek, které na vlastní výchovnou a vzdělávací činnost působí jen okrajově či nepřímo.

Protipólem moderních škol jsou školy tradičního typu¹⁴. Obsah vzdělávání v těchto školách se skládá z výuky arabštiny, memorování koránu, studia hadítů¹⁵ a fiqhu¹⁶ (Anderson, 2008). Tradiční školy, ve kterých jádro výuky představuje pouze

12 Méně častěji se setkáváme s pojmenováním „islámský“ (Islamic, Islamic education) nebo „náboženský“ (religious, religious education) pro první přístup a „západní“ (Western, Western education) pro druhý přístup (např. Syed, 2000). S prvním přístupem se můžeme setkat také pod arabským názvem „deení“ resp. „deeny education“ (v překladu „náboženský“, „náboženské vzdělávání“) (např. Syed, 2000).

13 Školy všech tří základních typů můžeme shlédnout na internetovém serveru youtube.com. Dostupné na: <http://www.youtube.com> (2009).

14 Tradičním formálním vzděláváním v islámských zemích se zabývá např. Anzarová. Za zmínku stojí zejména její práce s názvem *Islamic Education, a Brief History of Madrassas with Comments on Curricula and current Pedagogical Practices*, která byla publikovaná v roce 2003.

15 Hadíty = zprávy o činech, výrociích a zvycích proroka Mohameda

16 Fiqh = islámská právní věda

korán, četba Koránu a jeho recitace, se obvykle nazývají „koránské“ (Koranic school)¹⁷ (Denny, 1998). Vzdělávání v tradičních školách je charakteristické zejména tím, že zde převládá memorování nad samostatným myšlením; Mendel a Müller (1989) říkají: „(...) bez sebemenší snahy vést děti k logickému a tvořivému myšlení“. Tradiční školy můžeme najít zejména v jižní části Asie (např. v Afghánistánu, Pákistánu, Indonésii, Malajsii) a v Africe (např. v Súdánu, Senegal, Mali, Nigérii, Čadu, Nigeru).

Školy, kde se též vyučují islámské náboženské texty a arabština (v různé míře a s různým důrazem), ale do učebních plánů bývají zahrnuty také předměty jako je matematika, společenské vědy, přírodověda, dějepis a praktické dovednosti, představují školy integrovaného typu¹⁸ (Denny, 1998). Tyto školy můžeme vidět například v Egyptě, Tunisu, Maroku, Sýrii, Libanonu, Jordánsku, kde představují naprostou většinu tamních škol, můžeme je ale nalézt i v některých státech Evropy.

Dělení škol, které se používá v muslimském světě, můžeme aplikovat i na oblast evropskou. Školami moderního typu můžeme označovat klasické (mainstreamové) evropské školy, školami integrovaného typu můžeme označovat evropské muslimské školy, školami tradičního typu některé tradiční madrasy a školy při mešitách, ale tyto školy představují pouze neformální vzdělávání tzn. vzdělávání, realizované mimo formální vzdělávací systém daných evropských států. Často bývá organizováno institucemi, které jsou financovány saúdskou královskou rodinou (Saudi, 2002).

1.3 Vzdělávání muslimských dětí v Evropě

Všechny evropské státy zaručují svým občanům i přistěhovalcům svobodu náboženského vyznání a kultu.¹⁹ Konkrétní praktiky jednotlivých států se ale v rámci Evropské unie dosti liší; je to dáno zejména tradicemi a integračními strategiemi jednotlivých států. Státy Evropské unie tedy nezaujímají jednotné stanovisko k otázce vzdělávání muslimů, což má za následek, že se v Evropě můžeme setkat s různorodým řešením této problematiky.

Pokud chceme analyzovat možnosti vzdělávání muslimských dětí v Evropě, není třeba podrobně rozebírat školství ve všech evropských zemích, stačí se zaměřit jen na situaci ve Francii a ve Spojeném království Velké Británie a Severního Irsku, tyto země totiž představují dva extrémní typy přístupu státu k imigrantům. Rozdíly v přístupech vyplývají zejména z odlišného pojetí národa, to se pak odráží v politice, kterou stát uplatňuje vůči náboženským skupinám, tedy i v přístupu k jejich vzdělávání.

---

17 Doporučuji video s názvem *Koranic School – Sudan*. Video je volně dostupné na: http://www.youtube.com/watch?v=ZYpZ9tbK_rI (2009).

18 Doporučená literatura: Joshua M. Landis: *Islamic Education in Syria: Undoing Secularism* (2003).

19 Vysokou, evropskými státy společně uznávanou právní normu představuje Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (European Convention on Human Rights), jejíž § 9 zaručuje svobodu náboženství, smýšlení a svědomí. (V ČR: Sdělení FMZV č. 209/1992 Sb.)

Francie

Kratochvil (2006): „Kdokoli žije na území Francie, stává se Francouzem, tak je chápáno ve Francii občanství. Každý občan musí ale uznávat základní principy, na nichž je společnost postavena. Jakékoli kulturní, etnické či náboženské partikularismy jsou apriori vyloučeny ze sféry určující národní identitu a zcela potlačeny nebo odsunuty do privátní sféry. Každý, kdo toto akceptuje, stává se Francouzem a má zaručeno rovné zacházení. Rovnost, která stojí v jádru tohoto konceptu, vyplývá z potlačení odlišností a rozdílů“. Z tohoto popisu přístupu Francie k občanství a národnostní identitě, jak ji ve své práci uvádí Kratochvil, můžeme vytušit, jaký charakter má tamní školství. Určitě nepůjde o školství multikulturalistické.

Školy se ve Francii dělí na státní a soukromé. Všechny státní školy jsou od roku 1905 sekulární (lépe řečeno „přísně sekulární“²⁰). Soukromé školy mohou být sekulární i náboženské. Všechny soukromé školy dostávají od státu určité finanční prostředky²¹, za to je ale jejich svoboda omezena povinnostmi a požadavky, které jsou na ně kladeny. Množství financí a míra povinností jsou přímo úměrné a jsou odvozeny od toho, jakou smlouvu škola se státem uzavřela. Dvě třetiny soukromých škol jsou vázány smlouvou o přidružení (*contrat d'association*), zbývající jedna třetina má smlouvu jednoduchou (*contrat simple*), která obsahuje méně závazků (nižší finanční podpora) (Francouzský, 2007). Nejrozšířenějším typem je tedy smlouva o přidružení. Aby mohla být uzavřena, soukromá škola musí vyhovovat následujícím požadavkům: svým vznikem reaguje na konkrétní potřebu v oblasti vzdělávání; musí mít k dispozici vyhovující prostory; musí stanovit počet žáků na vyučujícího shodně, jako je tomu ve státních školách a aprobace pedagogických pracovníků musejí odpovídat požadavkům na státních školách (Francouzský, 2007). Z výčtu povinností, jejichž splnění je podmínkou pro uzavření této smlouvy a tím i získání dané finanční podpory²², vidíme, že pokud škola chce uzavřít tento druh smlouvy, musí své záměry značně přizpůsobovat stanoveným pravidlům, je tedy pro ni nemožné, aby měla charakter muslimské školy.

Pod pojmem soukromé školství jsou zahrnuty různé typy škol – od církevních až po instituce uplatňující konkrétní pedagogické přístupy. Většina soukromých náboženských škol je katolických (Le système, 2006). Do roku 2001 existovala ve Francii pouze jedna muslimská škola, byla vybudována v roce 1947 a nachází se na ostrově Réunion²³ (Islam, 2007). Nyní na území Francie fungují další čtyři školy: v roce 2001 byla otevřena Muslim junior high school v Aubervilliers (Paříž), v roce 2003 bylo otevřeno lyceum – Averroes Lycee v mešitě v Lille, v roce 2007 Al-Kindi school v Lyonu a v roce 2008 La Reussite Islamic School v Aubervilliers (Paříž) (France's, 2007). Všechny francouzské muslimské školy kromě té na ostrově Réunion, jsou vázány smlouvou jednoduchou.

---

20 Kratochvil (2006) uvádí, že jsou zde zakázány jakékoli projevy náboženské příslušnosti.

21 Škola může získat od státu finanční podporu maximálně ve výši odpovídající deseti procentům jejích ročních výdajů (Islamic, 2007).

22 Pokud má soukromá vzdělávací instituce uzavřenou tuto smlouvu, stát jí financuje platy pedagogických i nepedagogických pracovníků (netýká se ale výuky náboženské výchovy) (Francouzský, 2007).

23 Ostrov Réunion se nachází v Indickém oceánu. Je to zámořský region Francie, v rámci Francie tedy patří do Evropské unie.

Spojené království

Ve Spojeném království na rozdíl od Francie je kladen důraz na udržování a pěstování vlastní kulturní či etnické identity a aspektů, které jakéhokoli člena britské společnosti odlišují od ostatních. Kratochvíl (2006) uvádí: „Národ v britském pojetí je chápán jako pluralistický koncept; národní identita má tedy multikulturní charakter a nikoho apriori nevylučuje z podílu a participaci na celku“.

Spojenému království budu ve své práci věnovat zvláštní pozornost, neboť je to země velmi zajímavá, jednak z demografického hlediska (bohaté zastoupení muslimů ze všech částí světa, příslušníků rozličných etnik, národů a náboženských skupin), ale především z důvodu, že je zde uplatňován model multikulturalismu již od šedesátých let dvacátého století a má tedy v oblasti vzdělávání muslimských dětí více zkušeností než jiné evropské země multikulturně orientované. Z uvedených důvodů se zde nyní nebudu realitou britského školství zabývat, toto téma uvedu samostatně, podrobněji uchopené, v následující kapitole.

Jak jsem uvedla, v Evropě se můžeme setkat s různými možnostmi vzdělávání muslimských dětí, přičemž množství a rozmanitost možností je podmíněna zejména tím, jak stát pojímá národ – zdali jde o multikulturalisticky orientovaný stát či nikoliv. Nicméně dá se říci, že téměř ve všech zemích západní Evropy mohou muslimské komunity zakládat vlastní školy. V některých zemích dostávají muslimské školy dokonce státní dotace (např. v Dánsku, Irsku, Spojeném království Velké Británie a Severního Irsku, Nizozemsku). V některých zemích jsou muslimské soukromé školy při mešitách jedinou formou realizovaného muslimského vzdělávání – Kropáček (1999) uvádí, že je tomu tak např. v Portugalsku, Itálii a Lucembursku.

1.4 Vzdělávání muslimských dětí ve Spojeném království Velké Británie a Severního Irsku

V této části práce se věnuji školství Spojeného království Velké Británie a Severního Irsku. Snažím se zjistit, jaké možnosti absolvování povinné školní docházky zde muslimské děti mají. Nejdříve ale upozorním na to, že průběh povinné školní docházky ve Spojeném království vypadá trochu jinak než v České republice a používané názvosloví také není zcela shodné. Děti ve Spojeném království začínají povinnou školní docházku obvykle v pěti letech (v Severním Irsku ve čtyřech letech) (Spojené, 2008). Prvních šest let (ve Skotsku sedm let) školní výchovy a vzdělávání probíhá v základní škole (primary school), v jedenácti letech (ve Skotsku obvykle ve dvanácti letech) žáci přecházejí na střední školu (secondary school) (Spojené, 2008; Vlastní, 2008).²⁴ Povinná školní docházka je ukončena v 16 letech (Spojené, 2008).²⁵

Ve Spojeném království mají rodiče možnost výběru mezi vzděláváním organizovaným veřejnými úřady a vzděláváním provozovaným organizacemi

---

24 V některých oblastech Anglie funguje třístupňový systém; žáci ve věku osmi nebo devíti let přecházejí z primární školy do tzv. „middle school“ (prostřední školy) a následně ve 12 nebo 13 letech do sekundární školy (Struktury, 2005).

25 Školní docházka může být nahrazena domácím vyučováním (British, 2005).

v soukromém sektoru (buď podporovanými státem, nebo ne²⁶), z jiného hlediska, mají možnost volby mezi vzděláváním financovaným veřejným sektorem (zcela nebo z části), tyto školy se nazývají „státní“ (state schools)²⁷ a poskytují svým žákům vzdělání zdarma, a vzděláváním ve školách, které stojí mimo dotovaný sektor, ty jsou označovány jako „nezávislé školy“ (independent schools), nedostávají žádné přímé státní dotace, jsou financovány ze školného a z příjmů z investic (Types, 2008). Nezávislé školy se liší od státních také tím, že se nemusejí řídit národním kurikulem²⁸ (national curriculum), mohou si stanovovat svá vlastní, rovněž si určují vlastní přijímací politiky (Independent, 2008).

Jen sedm muslimských škol je v současné době dotováno veřejným sektorem; šest z nich je primárních: Al-Furqan (VA) School (Birmingham), Islamia Primary School (Londýn) a Gatton (VA) Primary school (Londýn), Iqra Primary School (Londýn), The Orchard School (Londýn), Slough Islamic School (Slough) a zbylé tři jsou sekundárního stupně: Feversham College (Bradford; dívčí škola), Madani Muslim High School (VA) (Leicester), Tauheedul Islam Girls High School (Blackbur; dívčí škola) (The Good, 2009). Tyto školy se musejí řídit britským národním kurikulem, ale mohou si stanovovat vlastní učební osnovy pro výuku náboženství. Ostatní muslimské školy jsou nezávislé. Nezávislé muslimské školy existují ve Spojeném království od 70. let 19. století a jejich počet během posledního desetiletí významně vzrostl – v Anglii jich je dnes kolem 120 (Guidance, 2008). Dvě školy tohoto typu jsou také ve Walesu. Ve Skotsku a v Severním Irsku není žádná (The Good, 2009).

Nezávislé muslimské školy jsou financovány soukromím sektorem – zejména místními měšitami a skrze poplatky, které platí rodiče žáků²⁹ (British, 2005). Ačkoli tyto školy nejsou povinny řídit se národním kurikulem, obvykle jej v některých předmětech následují; jiné předměty, jako je například dějepis, literatura, hudební nebo výtvarná výchova, realizují ale specifickým způsobem (Guidance, 2008). Je značná diverzita ve velikostech jednotlivých nezávislých muslimských škol, v jejich kurikulích, ve složení učitelských sborů, vzdělávacích filozofiích i v konkrétních náboženských orientacích. Po prostudování inspekčních zpráv³⁰ Ofstedu (The Office for Standards in Education)³¹ z minulých deseti let za obecné charakteristiky těchto škol považují následující:

- kladou důraz na náboženské kurikulum;
- snaží se, aby islámský éthos byl součástí veškerého školního dění;
- školy primárního stupně bývají obvykle smíšené (chlapci a dívky jsou vzdělávání společně) a školy sekundárního stupně genderově jednotné, tedy dívčí a chlapecké;

---

26 Nezávislé školy subvencované veřejnými úřady musí splňovat určité minimální podmínky, například minimální programy a vyučovací rozvrhy stanovené zákonem (Předškolní, 1996).

27 Všechny děti ve věku 5–16 let (resp. ve věku 4–16 let v Severním Irsku) mají nárok na bezplatné místo ve státní škole (Types, 2008). Do státních škol chodí většina britských dětí (Types, 2008).

28 Ve Spojeném království vedle sebe existují tři mírně odlišné školské systémy: pro Anglii a Wales, pro Skotsko a pro Severní Irsko. Každý systém má vytvořené své vlastní národní kurikulum (obsahuje popis učiva, testované cílové kompetence na konci každého „klíčového období“ a doporučení ohledně výukových metod) (Spilková et al, 2005).

29 Roční školné činí obvykle 100 až 4 200 liber (British, 2005).

30 Dostupné na: <http://www.ofsted.gov.uk> (2009).

31 Ofsted je britská státní organizace, obdoba české školní inspekce.

- vyučovaným cizím jazykem bývá hindština, arabština, urdu, bengálština nebo gujarati. Jen velmi málo nezávislých muslimských škol vyučuje některý z evropských jazyků;
- výuka výtvarné výchovy je omezena – neznázorňují se živí tvorové;³²
- hudební výchova obvykle není vyučována;³³
- vyučování je rozloženo tak, aby se výuka nekryla s modlitebními časy;
- obvykle zde nedochází k žádnému fyzickému kontaktu mezi chlapci a dívkami ani muži a ženami, kteří nejsou členy jedné rodiny (nepraktikují mezi sebou ani zdvořilostní zvyk podávání rukou);
- některé dívčí školy, zejména ty internátní, mohou být navštíveny pouze ženami (mužům je zde vstup zakázán, nejsou tedy zde ani zaměstnávání);
- v některých školách je sexuální výchova vyučována, v některých ne (školy, které ji vyučují, obvykle dbají na to, aby byla sprostředkovávána pouze muslimskými vyučujícími a jen těmi, kteří jsou stejného pohlaví jako žáci);
- náboženská výchova je obvykle omezena na studium islámu, ale některé školy vyučují i základy ostatních náboženství (tzv. multi-faith education);
- vybavení škol obsahuje zařízení pro rituální očistu;
- školy jsou často součástí mešity. (Guidance, 2008)

1.5 Názory muslimů na výchovu a vzdělávání muslimských dětí

Chomejní: „Pro všechny záležitosti má islám zákony a předpisy. Žádnou důležitou otázku života neponechává bez zákonné úpravy“³⁴ (in Kropáček, 1993). Tento tradiční názor je v dnešní době zastáván zejména v Íránu, ale v různé míře i ve všech ostatních muslimských zemích a v zemích, kde žijí muslimové. Nositelé tohoto názoru jsou proti jakýmkoli inovacím islámského učení. Proti nim ovšem stojí tzv. modernisté nebo též inovátoři, kteří zaujímají stanovisko, že je nutné vzhledem k vývoji a pokroku islám dále rozvíjet (prosazují tzv. moderní islámské myšlení). Díky jejich snahám se islámské právo spolu s morálkou dále rozvíjí. V mnoha muslimských časopisech a denních tiscích, které jsou vydávány téměř po celém světě, se setkáváme se sloupky věnovaným fatwám (tj. autoritativní názory na správné islámské řešení nějaké otázky) odpovídajícím na skutečné nebo fiktivní otázky věřících. Také existují portály na internetu speciálně se zabývající fatwami

32 Islám zakazuje jakékoli figurativní znázorňování osob a živých tvorů (British, 2005). Některé islámské sekty (např. vahhábovci) odmítají i fotografování. (Vačkář, 2007).

33 Většina islámských učenců zastává názor, že hudba by měla být omezena jen na zpěv a hudbu produkovanou neladitelnými nástroji jako jsou například bubínky a její námět a textový obsah by měl být v souladu s islámem (Towards, 2007).

34 Všechny islámské normy - právní i morální - jsou obsaženy v systému zvaném šaría. Šaría v překladu znamená „cesta“, což naznačuje, že jejím záměrem je vést po správné cestě. Zabývá se politikou, ekonomikou, bankovníctvím, obchodem, rodinou, sexualitou, hygienou a jinými záležitostmi. Je jednoznačně daná textem Koránu a hadíty.

(např. askimam.org³⁵). V Evropě dokonce funguje Evropská rada pro fatwy a výzkum (European Council for Fatwa and Research). Nicméně vývoj islámské právní vědy (fiqh) a islámské etiky v oblasti moderních témat je stále ještě v počátcích; mnoho otázek, se kterými se muslimové zejména žijící v nemuslimských zemích setkávají, je právně neošetřeno. Evropští muslimové se proto potýkají s problémem, že nedisponují dostatečným teoretickým a normativním zázemím aplikovatelným na evropskou realitu. A jelikož, jak Kratochvíl (2006) uvádí, „(...) proces formování nových islámských norem a pravidel probíhá relativně živelně bez jednoznačného a dostatečně autoritativního centra určujícího jejich základní pilíře,“ dá se říci, že situace muslimů v Evropě je chaotická. Její nejednotnost se projevuje ve všech sférách života, tedy včetně přístupu k výchově a vzdělávání dětí.

1.5.1 Vznik a formování názorů

Vysvětlení vzniku názoru existují různá. Štefanovič (1980) uvádí, že se názory utvářejí životními zkušenostmi; vznikají v souvislosti se získáváním nových informací a poznáváním jiných hodnot, vznikají jako důsledek mnoha opakovaných reakcí, dojmů, citění, chování, zvláště pak dramatických zkušeností a psychických traumat. Při jejich vzniku má významnou úlohu unáhlené generalizování, které se může uskutečnit na racionální i iracionální rovině (Štefanovič, 1980). Při utváření názorů hraje značnou roli i napodobování (Štefanovič, 1980). Vznik a změna názorů souvisí úzce i s přebíráním rolí, s nimiž se přejímají i názory (Štefanovič, 1980). Heaven přistupuje k vysvětlení vzniku názoru konkrétněji, uvádí tři teorie: individualistickou, sociokulturní a meziskupinovou. V individualistické jde o to, že názory jsou podmíněné vlastnostmi osobnosti jedince a předpokládá se tedy existence určitých osobnostních charakteristik, které predisponují člověka k vytvoření si jistých názorů. V sociokulturní teorii je centrálním pojmem sociální norma, názory se chápou jako výsledek osvojení si norem společnosti. A poslední přístup, meziskupinový, vysvětluje názory na základě charakteristik sociálního prostředí – jednotlivec cítí, myslí a chová se v termínech své sociální identity utvářené různými skupinami, kterých je členem (Heaven in Výrost a Zel'ová, 1988). Jednotlivé Heavenovy teorie se vždy pokoušejí vystihnout tu nejpodstatnější podmínku utváření názorů, každá zachycuje některé z činitelů působících při utváření názorů, nicméně dle Výrosta a Zel'ové (1988) žádnou nelze absolutizovat.

K názorům je třeba přistupovat jako ke složitým útvarům formujícím se pod vlivem velkého množství činitelů. Tyto činitele můžeme rozdělit do dvou skupin – na objektivní a subjektivní. Dle Výrosta a Zel'ové (1988) k objektivním patří činitelé související s charakteristikami sociálního prostředí, mohou jimi být v nejširším slova smyslu například historie, ekonomika, politika, ideologie, kultura, politický systém, národnostní struktura ad., ale patří sem také zkušenosti jedince (příp. skupiny) s předměty, jevy, situacemi, osobami, skupinami apod., kterých se daný názor týká. Subjektivní činitelé souvisejí s charakteristikami nositele postoje (Výrost a Zel'ová, 1988). Můžeme přitom rozlišit charakteristiky týkající se člověka jako jednotlivce (např. věk, pohlaví, národnostní příslušnost, vzdělání) a jako osobnosti. Nutno zde

35 Dostupné na: <http://www.askimam.org> (2009).

ale říci, že osobnostní charakteristika, o které by se mohlo jednoznačně a za každých okolností tvrdit, že působí na vznik a formování určitého názoru, neexistuje. Existuje ale více osobnostních charakteristik, které je možné dávat do souvislosti s jistými názory, ale mechanismus jejich působení není vždy stejný, jak uvádí Výrost a Zeřová (1988).

1.5.2 Faktory ovlivňující názory evropských muslimů

Nyní se na problematiku formování názorů zaměřím specifičtěji – budu se zabývat jen těmi činiteli, které ovlivňují názory týkající se oblasti výchovy a vzdělávání muslimských dětí a jejichž nositeli jsou evropští muslimové. Nejdříve určím objektivní činitele a pak subjektivní. Musím ale upozornit, že i když uznávám, že se názor utváří jako výsledek spolupůsobení mnoha činitelů, uvedu zde pouze ty činitele, které dle mého úsudku ovlivňují formování těchto názorů nejvýznamněji.

Mezi objektivní činitele, které mohou významně ovlivnit formování názoru evropského muslima na výchovu a vzdělávání muslimských dětí, řadím zejména následující: stát, ve kterém nositel názoru žije, a jeho charakteristiku (zejm. státní politika – způsob, jakým je tradičně uspořádán vztah mezi státem a církvemi, jak stát pojímá národ, postoj státu k islámu; vztah majoritní společnosti k islámu; množství muslimů žijících na území dané evropské země; množství muslimů pocházející ze stejného nebo podobného regionu žijících na území daného evropského státu; islámské a muslimské organizace působící na území daného evropského státu); muslimskou komunitu a její charakteristiku (zejm. homogennost resp. heterogennost komunity – jak kulturní, tak náboženská; velikost komunity; aktivnost; postavení muslimské komunity v majoritní společnosti, vztah mezi majoritní společností a muslimskou komunitou a jejich vzájemná interakce) a zkušenosti jedince (příp. skupiny) (zejména zkušenosti nositele názoru s předměty, jevy, situacemi, osobami apod., které se týkají oblasti výchovy a vzdělávání; zkušenosti týkající se praktikování víry a týkající se oblasti interakce majoritní společnosti s minoritní).

Za významného subjektivního činitele považuji zejména osobnost nositele názoru, konkrétně pak to, jak pojímá islám, jaký islám vyznává – zdali spíše liberální či radikální, k jaké sektě se hlásí a v jaké míře je oddaný islámu. Tyto činitele je třeba blíže vysvětlit. Vysvětlení uvádím zde:

Pojetí islámu

Všichni muslimové vyznávají islám, ale ne pro všechny islám znamená totéž. Pro některé může být „pouhým“ náboženstvím, pro druhé znamenat komplexní způsob života. Řada odborníků uvádí, že existuje určitá korelace mezi tím, jak evropský muslim pojímá islám a jeho příslušností k první nebo druhé resp. třetí generaci (např. Kropáček, 2002; Mendel, 1994). Uvádí se, že pro první generaci muslimů žijících v Evropě je typické, že se stále upíná ke své původní identitě, vnímá náboženské zvyky, rituály a tradice jako nedělitelnou součást a často jediné pojitko s vlastní kulturou. U této generace tedy můžeme očekávat, že bude v otázce výchovy a vzdělávání zastávat tradiční pojetí, tedy výrazně založené na islámu. Druhá (resp. třetí) generace evropských muslimů obvykle nedisponuje tak těsnou vazbou

na zemi svého původu, resp. původu svých rodičů, a pojímá islám a svou identitu obecně ve značně odlišných intencích a kategoriích. Někteří příslušníci druhé (resp. třetí) generace zcela rezignují na své náboženství a plně se sekularizují ve snaze o integraci do okolní společnosti, jiní naopak přilnou k islámu jako hlavnímu prvku určujícímu jejich identitu. U této generace tedy narozdíl od první nemůžeme předem odhadovat žádná obecně platná stanoviska a názory jejich příslušníků.

Sympatizace s určitým ideologickým směrem

V Evropě se můžeme setkat s oběma hlavními islámskými směry: liberálním a radikálním islámem. Stoupenci jednotlivých směrů mívají různé názory ohledně interakce s majoritní společností, což se může odrážet i na jejich názorech na výchovu a vzdělávání dětí – např. budou pro své dítě preferovat výhradně muslimské nebo pouze sekulární mainstreamové vzdělávání apod.

Liberální islám je islám oddaný principům islámu, ale je zahalený do evropských kultur. Je postaven na etických hodnotách a internalizaci islámu. Kratochvíl (2006) ho ve své práci definuje takto: „Prostřednictvím integrace do okolní majoritní společnosti při zachování vlastních náboženských, etických a kulturních prvků se jeho stoupenci snaží o prosazení islámu jako sebevědomé alternativy západního konzumního života, která se však nevyklučuje se základními západními hodnotami, ale naopak na nich staví a obohacuje.“ Opakem liberálního islámu je radikální islám. Je to radikální politický islám vycházející z prostředí salafistického diskursu. Někdy bývá uváděn s přívlastkem „exkluzivistický“, neboť spočívá v uzavření se do vlastního náboženství a kultury a deklarování nemožnosti slučitelnosti dvou světů – dár al-islám (svět islámu) a dár al-harb (např. „Západ“)³⁶ (Kratochvíl, 2006). Odmítají tedy jakoukoli interakci se státem, v němž žijí. Rovněž interakce s okolní majoritní společností omezují na minimum (Roy, 2002).

Příslušnost k sektě

Stejně tak jako například v křesťanství i v islámu vznikly sekty, které modifikují a upravují původní věrouku podle svých představ. Jednotlivé sekty se různě liší (ve věrouce, morálce, právu), a tak i názory na výchovu a vzdělávání muslimských dětí se mohou různit, podle toho k jaké sektě nositel názoru přísluší. Např. aviové uznávají pilíře islámské víry jen jako symbolické, nikoli závazné (Haery, 1997), a tak můžeme očekávat, že příslušníci této sekty nebudou například klást takový důraz na zřizování modliteben ve školách jako vahhábovci, kteří lpí na přísném dodržování formálních a rituálních povinností islámu (Haery, 1997). Nebo např. sūfisté, kteří jsou shovívavější v přístupu k hudbě (Haery, 1997), pravděpodobně nebudou vznášet požadavky, aby jejich děti mohly být osvobozeny ze školní výuky hudební výchovy.

Míra oddání se islámu

Haery (1997) říká, že veškeré vnímání, hodnocení, prožívání muslimů je formováno mírou své víry v Boha a v to, že svět je přípravou na život příští. „Pokud islám v lidech pevně zakořenil, převládne jejich víra nad národní, kulturní nebo jinou identitou a naopak pokud nezakořenil převládne národní, kulturní nebo jiná identita nad jejich vírou na úkor jejího praktikování.“ (Haery, 1997)

36 Jde o koncept ve kterém proti sobě stojí dvě entity dár al-islám (svět islámu – prostředí, kde panují zásady islámu a islámské normy určují společenský řád) a dár al-harb (jakékoli místo, kde vládnoucí zřízení a normy nejsou v souladu s islámským právem, zařazuje se sem zejména Západ). Dle této filozofie by muslim neměl nikdy uznávat něco, co je spojené s dár al-harb a měl by vždy usilovat o jeho nahrazení něčím, co je v souladu se šariou.

1.5.3 Názory britských muslimů na výchovu a vzdělávání muslimských dětí

Názory britských muslimů, tedy muslimů žijících ve Spojeném království Velké Británie a Severního Irsku, na výchovu a vzdělávání muslimských dětí představují velice pestrou oblast. Nacházejí se zde přístupy od krajně tradičního typu až po krajně sekulárního.

Sekulární versus náboženské vzdělávání

Názory britských muslimů na výchovu a vzdělávání jsou rozmanité. Někteří preferují posílat děti do škol s islámským étosem, jiní chtějí pouze genderově jednotné muslimské školy, další by rádi své děti posílali do školy komunitní (community school) nebo církevní školy (church school). Jiní dávají přednost domácímu vyučování, ale to jen velmi malé procento muslimů, a tak se touto variantou ve své práci nebudu blíže zabývat.³⁷ Nyní se pokusím názory muslimů specifikovat konkrétněji, přičemž budu využívat výsledky britských výzkumů realizovaných v letech 2005–2008. Mým hlavním záměrem je zjistit, jaké vzdělávání britští muslimové pro své děti preferují a z jakých důvodů.

Zjistila jsem, že většina muslimských školou povinných dětí navštěvuje státní mainstreamové školy³⁸, zejména školy komunitní – uvádí se, že kolem 75 % celkového počtu muslimských žáků navštěvuje právě tyto školy (British, 2005). Druhým nejčastěji muslimskými dětmi navštěvovaným typem školy jsou státní náboženské. Na třetím místě stojí nezávislé muslimské školy. Prvenství státních mainstreamových škol v počtu muslimských žáků ovšem neznamená, že rodiče tyto školy preferují – v mnoha případech je ne zvolily z důvodu, že je považují za nejlepší možnost vzdělávání pro své děti, nýbrž proto, že je ve Spojeném království nedostatek náboženských škol (jak státních, tak nezávislých). Například na státní muslimskou školu Feversham College (dívkčí škola, sekundární) bývá sedmiletý čekací list, ale i mnoho nezávislých muslimských škol má dlouhé čekací doby pro přijetí. O tom, že muslimští rodiče posílají své děti do státních mainstreamových škol z jiného důvodu než, že by je preferovali před ostatními typy škol, svědčí například výsledky výzkumu³⁹ realizovaného v roce 2005 organizací Islamic Human Rights Commission (IHRC), kdy se zjišťovalo, zda britští muslimové preferují muslimské školy (jedno, zda státní či nezávislé) před státními mainstreamovými. Výsledkem výzkumu bylo zjištění, že 47,5 % z celkového počtu 1 125 respondentů by preferovalo posílat své děti raději do náboženských škol než do státních mainstreamových, zatímco 8,5 % respondentů by preferovalo pro své děti mainstreamové školy. Většina zbylých respondentů uvedla, že by vybrala tu nejlepší školu nezáleží na tom, zdali je mainstreamová nebo muslimská (Ameli et al, 2005).

---

37 Malé množství, ale vzrůstající, rozhodně pod mírou 1 % všech muslimských dětí, je vzděláváno doma (British, 2005).

38 Mainstreamové školy = školy bez zvláštní charakteristiky, tzn. nepatří sem např. školy náboženské; mohou být jak státní tak nezávislé (Types, 2008).

39 Metodika výzkumu: výzkumný vzorek tvořilo 1 125 britských muslimů různých etnik – přibližně 90 % respondentů byli britskými občany a 55 % bylo narozeno v Británii. Výzkum obsahoval 1 125 kvantitativních a 57 kvalitativních survey. Výzkum se uskutečnil napříč Anglií, Walesem a Skotskem, v 15 různých lokalitách (Ameli et al, 2005).

Muslimové chtějí posílat své děti do náboženských škol ve většině případů z důvodu, že tyto školy bývají genderově dělené⁴⁰, podle islámu mají být totiž chlapci a dívky od věku puberty separováni (Hashmi in Meer, 2007). Dalším důvodem bývá to, že preferují školy s náboženským étosem a poskytující dětem určité morální „guidance“ (Meer, 2007; Towards, 2007).

Nezjistila jsem, zdali britští muslimové preferují státní náboženské školy (muslimské či jiné náboženské) před nezávislými náboženskými školami, nezachytila jsem žádný výzkum, který by se touto otázkou zabýval.

Muslimští rodiče často posílají své děti do náboženských škol nemuslimských, zejména křesťanských, a to z toho důvodu, že ve Spojeném království existuje jen kolem 130 muslimských škol (sedm státních⁴¹ a kolem 120 nezávislých), což nepokrývá poptávku⁴² – v tomto případě se většinou jedná o volbu „menšího zla“ – raději volí náboženskou školu byť nemuslimskou než například státní mainstreamovou (British, 2005). Někteří rodiče ovšem nemuslimskou školu volí záměrně; preferují náboženskou školu s nejlepší akademickou reputací (British, 2005). Někdy se ale při žádání o přijetí svého dítěte do nemuslimské náboženské školy setkávají s překážkou, kterou představují přijímací politiky jednotlivých škol. Mnoho křesťanských škol, zejména katolické, jen zřídka přijímají více muslimských žáků než představuje deset procent celkového počtu žáků dané školy (British, 2005). Některé křesťanské školy, například anglikánské, ale obvykle nestanovují žádné limity množství přijímaných muslimských žáků, a tak se někdy stává, že v těchto školách tvoří majoritní většinu žáků právě muslimské děti (British, 2005). Překvapivé je, že někteří muslimští rodiče posílají své děti do židovských škol. V Londýně je dokonce jedna židovská škola, jejíž žakovskou populaci z 50 % tvoří právě muslimští žáci (British, 2005).

Muslimové, kteří pro své dítě preferují muslimskou školu před školou jiné církve, jako hlavní důvody této volby uvádějí následující: přání, aby jejich děti navštěvovaly školu, kde jsou do výchovně-vzdělávacího procesu integrovány principy založené na islámu, tedy aby byly vzdělávány v islámském prostředí; přání, aby děti od dosažení puberty byly vzdělávány v genderově jednotném prostředí (toto prostředí považují za „safe“ prostředí pro své dítě). Dalším důvodem je přání, aby děti byly vzdělávány mezi muslimskými dětmi. Důvodem je i přání, aby děti byly ve škole učeny islámské věrouce a aby získaly více znalostí o islámských civilizacích, literatuře, jazycích a umění. (Ameli et al, 2005).

---

40 Britští muslimové preferují genderově jednotné školy zejména na sekundárním stupni a zejména pro vzdělávání dívek. IHRC uvádí, že majorita britských muslimských rodičů preferuje pro své dcery po dosažení puberty právě toto vzdělávání (in Towards, 2007).

41 V porovnání například s více než 4 700 dotovanými anglikánskými školami, více než 2 100 katolickými, s 37 židovskými, 28 metodistickými (Meer, 2007), je počet státních muslimských škol malý. Muslimské děti mají údajně jen 0,75% šanci na přijetí do státní muslimské školy, uvádí Frean a Gledhill (2007).

42 V britských médiích se poměrně často objevují zprávy o nespokojenosti jednotlivých muslimů i celých muslimských organizací s aktuálním počtem státních muslimských škol, označují ho za nedostatečný a požadují jeho navýšení.

Sekulární vzdělávání a potřeby muslimských žáků

Britští muslimové považují za důležité vytvořit větší prostor pro náboženství v mainstreamovém vzdělávacím systému – chtějí, aby byly v mainstreamovém vzdělávání respektovány muslimské náboženské potřeby⁴³ (Ameli et al, 2005). Při výzkumu organizace IHRC považovali respondenti za hlavní potřeby, které nejsou naplňovány v mainstreamovém vzdělávacím systému, zejména halal stravu⁴⁴, která by podle jejich názoru měla být podávána ve školních jídelnách; modlitebny a zařízení sloužící k rituální očiště⁴⁵, které by měly být součástí škol a školní uniformy, které by měly být stanoveny tak, aby nebyly v rozporu s islámským kódem oblékání⁴⁶ (Ameli et al, 2005). Ve výzkumu provedeném na objednávku místní školské samosprávy (local education authority, LEA) v Birminghamu v roce 2007 signifikantní počet muslimů kromě již uvedených tří základních potřeb (halal strava, styl oblékání, zařízení pro modlení a očištění) vyjádřili také velké znepokojení týkající se zapojování dětí do hudební výchovy⁴⁷, projevíli přání, aby rodiče měli možnost vyjmout své dítě z výuky tohoto předmětu (Official, 2007). Domnívám se, že kdyby britští rodiče neměli právo vyjímát své děti z výuky sexuální výchovy (Education Act 1996 c.56), uvedli by ji ve svém výčtu nedostatků mainstreamového vzdělávání také na předních místech.

Ve Spojeném království bylo v minulosti realizováno několik kampaní za zohledňování muslimských náboženských potřeb v mainstreamovém vzdělávání, asi nejaktivněji se v této otázce angažoval Muslim Council of Britain (MCB), který vydal v únoru 2007 zprávu (informační a guidance dokument) *Towards Greater Understanding: Meeting the Needs of Muslim Pupils in State Schools*. Tato zpráva obsahovala výčet potřeb muslimských žáků a studentů v oblasti státního mainstreamového vzdělávání, jejich zdůvodnění a také konkrétní příklady, jak ve školní praxi tyto potřeby uspokojovat. Konkrétněji, zpráva obsahuje informace týkající se muslimského stylu oblékání, muslimské stravy, modlení, rituální očištění, hygieny, islámských svátků, realizace tělesné, hudební, výtvarné, dramatické, sexuální, náboženské výchovy, realizaci školních akcí a výletů a také vysvětluje některá muslimská chování a jednání, zejm. morálku, morální hodnoty a mravy.

---

43 Muslimské náboženské potřeby vycházejí ze zásad a pravidel islámu; zdrojem je tedy korán, hatíty a sunna.

44 Halal strava = strava vhodná pro muslimy. Haisamová uvádí, že muslim nesmí konzumovat např. vepřové maso a výrobky z něj (např. želatina) a zvířata nesprávně poražená (tzn. zvíře musí být poraženo muslimem; musí být položeno na zem (nebo drženo, je-li drobné), hrdlo mu musí být proříznuto velice ostrým nožem tak, aby se zajistilo, že všechny tři hlavní cévy jsou prořezány; při podřezávání musí osoba vyslovit jméno Alláh nebo recitovat požehnání jméno obsahující) (Haisam, 2008).

45 Děti jsou povinny od věku puberty vykonávat pět denních modliteb. Modlitby se vykovávají ve stanovenou denní dobu a předchází jim rituální očištění (Towards, 2007).

46 Všichni muslimové se musí zahalovat a vyhýbat se odhalujícím oděvům, které jsou navrženy tak, aby zdůraznily obrysy těla a fyzickou krásu (Haery, 1997).

47 Většina islámských učenců zastává názor, že hudba by měla být omezena jen na zpěv a hudbu produkovanou neladitelnými nástroji jako jsou například bubínky; a námět a text skladby by měl být v souladu s islámem (Towards, 2007).

2 EMPIRICKÁ ČÁST

V následující části práce se zabývám názory českých muslimů na výchovu a vzdělávání muslimských dětí. Jak jsem již dříve uvedla, českými muslimy míním muslimy žijící v České republice. Vzhledem k tomu, že žádná odborná literatura týkající se názorů těchto muslimů na výchovu a vzdělávání muslimských dětí nebyla zatím publikována a žádný uznávaný výzkum nebyl realizován, musela jsem téma uchopit empiricky, tedy realizovat vlastní empirický výzkum.

2.1 Názory českých muslimů na výchovu a vzdělávání muslimských dětí

Věnuji se empirickému výzkumu, který jsem provedla mezi českými muslimy, tedy muslimy žijícími v České republice. Cílem výzkumu bylo zjistit, jaké mají čeští muslimové názory na školní výchovu a vzdělávání dětí – jaké vzdělávání by preferovali pro své dítě. Výzkumného cíle jsem dosáhla prostřednictvím metody dotazování. Cílovou skupinou jsou muslimové a muslimky žijící v České republice, přičemž za muslimy jsou považováni ti, kteří věří v Alláha a uznávají Mohameda jako proroka Božího, tedy jsou muslimy dle islámského práva (o dané právní normě se podrobněji zmiňuji v kapitole 1.1.1 – Muslim).

2.1.1 Metodologický postup

V České republice se zatím až na nepatrné výjimky nezjišťovalo, jak si zdejší muslimové představují školní vzdělávání svých dětí. Jediným relativně přínosným výzkumem týkajícím se tohoto tématu, se kterým jsem se setkala, byl výzkum Topinky realizovaný v roce 2006/2007 a publikovaný ve dvou pracích – v práci s názvem *Významy vzdělávání v procesu integrace muslimů v České republice* (2007) a ve zprávě *Výzkumná zpráva: Integrační proces muslimů v České republice – pilotní projekt* (2007). Topinkův výzkum se ale názory muslimů na vzdělávání muslimských dětí zabývá jen v malé míře a je zaměřen pouze na to, jaký význam muslimové přikládají vzdělávání svých dětí a zda jsou či nejsou spokojeni se vzděláváním v českých školách. Nicméně některá zjištění obsažená v jeho výzkumné zprávě (Topinka, 2007a) jsou velmi zajímavá a inspirativní, a proto část z nich zde nyní uvedu:

- Vzdělávání je ceněnou hodnotou jak pro muslimy z jádra komunity, tak i z její okrajové části.
- Moderní instituce [školy] selhávají a neplní roli, kterou by podle českých muslimů plnit měly.

- Muslimští rodiče vyjednávají pro své děti ve školách takové podmínky, které nejsou v rozporu s normami islámu (např. otázka stravování).

Já jsem se ve svém výzkumu (jeho výsledky uvádím v kapitole 2.1.2 – Výsledky dotazníkového šetření) zaměřila na názory muslimů na školní výchovu a vzdělávání hlouběji, snažila jsem se zjistit, jak by podle českých muslimů měla vypadat ideální škola pro jejich dítě.

Při výzkumu jsem použila internetový program pro tvorbu a realizaci survey – SurveyMonkey.com⁴⁸. Jelikož jsem ale chtěla tohoto programu využít bezplatně, bylo mi umožněno používat pouze základní verzi, jejíž nastavení dovoluje přípravu a distribuci dotazníku pouze s maximálním počtem deseti otázek. V úvodu dotazníku⁴⁹, který jsem k účelu získávání informací – názorů muslimů vytvořila, jsem respondentům položila otázku týkající se jejich víry; zněla následovně:

(otázka č. 1) Věříte v Alláha a uznáváte Mohameda jako proroka Božího?

Tato otázka (otázka č. 1 dotazníku) sloužila k rozřazování respondentů do dvou skupin – na vhodné a nevhodné respondenty. Mezi vhodné respondenty byli zařazeni ti, kteří na ni odpověděli souhlasem (odpověděli „ano“), tyto respondenti svou odpověď potvrdili, že jsou „skutečnými“ muslimy (muslimy dle islámského práva). Všichni ostatní, tedy ti, kteří uvedli na tuto otázku jinou odpověď než odpověď „ano“, byli označeni za nevhodné respondenty a z výzkumného vzorku vyloučeni, neboť svou odpověď určili, že se nejedná o „skutečné“ muslimy (muslimy dle islámského práva) a jejich názory vzhledem k cíli výzkumu a stanovené cílové skupině byly nevyužitelné. Tento krok – ověřování, zda jsou respondenti „skutečnými“ muslimy (muslimy dle islámského práva), jsem realizovala z důvodu, že v některých muslimských zemích, zejména na Blízkém východě, se přistupuje k muslimství jako k dědičnému titulu – jedinec, jehož otcem je muslim, se automaticky považuje za muslima (za muslima ho považuje jak společnost, tak i sám jedinec se za něj považuje) bez ohledu na to, zda věří v Alláha a uznává Mohameda jako proroka Božího.⁵⁰ Vzhledem k této praxi bylo nutné primární výzkumný vzorek zkontrolovat a nevhodné respondenty vyřadit.

Dále byly v dotazníku uvedeny otázky týkající se základních identifikačních údajů – zjišťovala jsem pohlaví a věk respondentů. Otázky zněly následovně:

(otázka č. 2) Jste muž nebo žena?

(otázka č. 3) Kolik je vám let?

Po zmíněných úvodních otázkách následovaly hlavní otázky, v nichž jsem zjišťovala názory respondentů na výchovu a vzdělávání dětí, týkaly se dvou oblastí – charakteru školy a konkrétní výuky realizované ve škole; byly následující:

48 Dostupné na: <http://www.surveymonkey.com> (2009).

49 Opis dotazníku je uveden v příloze A.

50 Kropáček (2002) uvádí, že v mnoha muslimských zemích bývá islámská víra automaticky zapisována do občanských průkazů (do rubriky náboženství), pokud není předem upozorněno, že se jedinec hlásí k jiné víře.

- (otázka č. 4) Jakou školu byste preferovali pro svou dceru (věk 11–15 let)? Dívčí nebo smíšenou (tzn. chlapci a dívky jsou vzdělávání společně)?
- (otázka č. 5) Preferovali byste pro své dítě školu, ve které většinu žáků tvoří muslimské děti?
- (otázka č. 6) Chtěli byste, aby byla součástí školy, do které by vaše dítě chodilo, modlitebna?
- (otázka č. 7) Chtěli byste, aby se vaše dítě učilo ve škole islámskou věrouku?
- (otázka č. 8) Vadilo by vám, kdyby vaše dítě při výuce hudební výchovy poslouchalo instrumentální hudbu (lidovou, klasickou, jazz...)?
- (otázka č. 9) Chtěli byste, aby se vaše dítě (věk 14–15 let) ve škole učilo, jak probíhá sexuální styk mezi mužem a ženou?
- (otázka č. 10) Chtěli byste, aby škola vedla vaše dítě k lásce k Bohu a k praktikování své víry?

Jednotlivé otázky (otázky č. 4 až č.10 dotazníku) umožňují zjistit, jaké vzdělávání čeští muslimové pro své děti preferují, zdali spíše nábožensky orientované (muslimské) nebo spíše české mainstreamové, a také můžeme pomocí nich identifikovat některé konkrétní potřeby, které tito muslimové ohledně vzdělávání jejich dětí vykazují.

Při sestavování otázek (otázka č. 4 až č.10 dotazníku) jsem vycházela ze zásad islámu a ze zjištění, která přinesly britské výzkumy, konkrétně ze zjištění týkajících se náboženských potřeb muslimských žáků, které podle britských muslimů nejsou v tamních mainstreamových školách naplňovány, a ze zjištění týkajících se důvodů, které vedou britské muslimy k volbě muslimských škol či jejich preferování před nemuslimskými (o britských výzkumech realizovaných na tato témata a jejich výsledcích se blíže zmiňuji v kapitole 1.5.3 – Názory britských muslimů na výchovu a vzdělávání muslimských dětí).

Otázkou č. 4, č. 5, č. 7 a č. 10 dotazníku jsem se respondentů tázala na jejich názory na jevy (osoby, věci, procesy), které ve Spojeném království Velké Británie a Severního Irsku představují hlavní důvody pro volbu resp. preferenci muslimské školy muslimskými rodiči (tázala jsem se, zda preferují dívčí školu, zda preferují školu, kde většinu žáků tvoří muslimské děti, zda si přejí, aby se jejich dítě ve škole učilo islámskou věrouku a aby škola vedla jejich dítě k lásce k Bohu a k praktikování své víry).

Otázkou č. 6 a č. 8 jsem zjišťovala názory respondentů na některé jevy týkající se vzdělávání v mainstreamových školách, které britští muslimové pokládají za hlavní nedostatky v britském státním mainstreamovém vzdělávacím systému, kdy nejsou naplňovány potřeby muslimských žáků (ptala jsem se respondentů, zda si přejí, aby byla součástí školy, do které by jejich dítě chodilo, modlitebna a zda by jim vadilo, kdyby jejich dítě při výuce hudební výchovy poslouchalo instrumentální hudbu). Soustředila jsem se jen na ty potřeby, které se mi jeví vzhledem k České republice, její demografii a školství nejdůležitější a nejvýznamnější, nezabývala jsem se tedy například otázkou muslimské stravy, neboť vím, že počet muslimských žáků v jednotlivých školách je velmi nízký, a tudíž řešení této potřeby školou – tedy poskytování halal stravy ve školních jídelnách, je vzhledem k finančním nákladům a obtížnosti realizace tohoto opatření „nesmyslné“ a také z Topinkova výzkumu,

který byl proveden mezi muslimy žijícími v České republice, vím, že stravování muslimských dětí ve školních jídelnách českým muslimům starosti nedělá; rodiče obvykle vyjednávají se školou, aby děti vepřové nedostávaly. „Tyto dohody jsou vyjednávány bez velkých obtíží,“ uváděli respondenti (Topinka, 2007a).

V otázce č. 9, kterou jsem v dotazníku položila, týkala se výuky sexuální výchovy ve škole, jsem nevycházela z britských výzkumů, neboť, jak jsem již dříve uvedla, Britové mají právo vyjímat své děti z výuky sexuální výchovy realizované státními školami, a tudíž se britské výzkumy touto otázkou nezabývají, zde jsem tedy vycházela čistě z islámské etiky.⁵¹

Při stylizování otázek (otázka č. 4 až č.10 dotazníku) jsem dbala na to, aby u každé z nich bylo zřejmé, že se neptám na názory obecné ale osobní, subjektivní (názory na věc či situaci z osobního hlediska, týkající se jejich konkrétních dětí), neboť osobní názory respondentů zde považuji za přínosnější než názory obecné.

Jak jsem již uvedla, k realizaci výzkumu jsem využila internetový program. Dotazník jsem tedy respondentům nabízela v elektronické verzi, a to tak, že jsem umístila odkaz (hyperlink) na tři různé internetové stránky, které navštěvují čeští muslimové, konkrétně na web s názvem *Infomuslim – praktické informace pro muslimy v ČR*⁵² a na dvě diskusní fóra na portálu seznam.cz⁵³ – na stránky fóra *Islám* a fóra *Sestry v islámu*. K odkazu jsem vždy připojila i krátký text – prosbu o zapojení se do ankety – většinou zněl následovně:

Salam Alejkum⁵⁴, chtěla bych požádat muslimy a muslimky o vyplnění ankety (10 otázek) na téma: jakou školu by preferovali pro své dítě. Všem, kdo se do ankety zapojí, moc děkuji. Kateřina

Po kliknutí na daný odkaz se respondenti dostali přímo na internetové stránky dotazníku. Kromě samotného textu dotazníku byl zde uveden i průvodní text obsahující mimo jiné i účel dotazování, kontakt na mě jakožto realizátora výzkumu a poděkování respondentům.⁵⁵ Úmyslně jsem zvolila distribuci dotazníku touto formou (neoslovovala jsem konkrétní jedince a neuváděla své celé jméno, nejednala tváří v tvář apod.), neboť jsem chtěla, aby dotazování bylo zcela anonymní (anonymní jak z hlediska respondentů, tak i z hlediska realizátora) a dobrovolné, a výsledky tak měly vyšší pravdivostní hodnotu.

Respondenti odpovídali na otázky zvolením jedné z několika možných odpovědí. Při odpovídání na hlavní otázky (otázka č. 4 – č. 10 dotazníku) měli většinou možnost výběru z následujících odpovědí: ano, ne, nevím, nechci odpovědět.

Dotazník byl zpřístupněn dne 17. 3. 2009 a jeho aktivita ukončena po dvou týdnech tedy dne 31. 3. 2009. Dotazník byl určen všem českým muslimům, nezáleží na tom, zdali mají dítě či ne. Dotazování se zúčastnilo celkem 26 respondentů⁵⁶ – 18 žen a 8 mužů. Počet respondentů jsem ovšem musela snížit na 23, neboť dva z mužů odpověděli na otázku č. 1 dotazníku, zda věří v Alláha a uznávají Mohameda

---

51 Dle islámu není morální dívat se na nahá lidská těla, uznávat homosexualitu jako přirozenou formu vztahu mezi dvěma lidmi, hovořit o „bezpečném sexu“ bez odsouzení praktikování mimomanželského sexuálního života apod.

52 Dostupné na: <http://www.infomuslim.euweb.cz> (2009).

53 Dostupné na: <http://www.forum.lide.cz> (2009).

54 *Salam Alejkum* znamená v arabštině „Dobrý den“ (doslovně: mír s Vámi).

55 Opis dotazníku je uveden v příloze A.

56 Profil výzkumného vzorku je uveden v kapitole 2.1.2 a v příloze B.

jako proroka Božího, záporně (odpověděli „ne“) a jedna žena na tutéž otázku odpověděla, že „neví“. Výpovědi těchto tří respondentů, byť se respondenti pravděpodobně považují za muslimy, jsem nemohla zařadit mezi výzkumný materiál, ze kterého jsem měla vyvozovat závěry, neboť můj výzkum se zabývá názory muslimů, kteří jsou „skutečnými“ muslimy – muslimy dle islámského práva (danou právní normu vysvětluji v kapitole 1.1.1 – Muslim).⁵⁷

Věkové složení respondentů bylo následovné: dvěma respondentům bylo méně než 20 let; 13 respondentů se nacházelo ve věkovém rozmezí 20–30 let; čtyři respondenti v rozmezí 30–40 let, tři respondenti v rozmezí 40–50 let a jeden respondent byl starší 50 let.

2.1.2 Výsledky dotazníkového šetření

Zde uvádím souhrnné výsledky dotazníkového šetření.⁵⁸ Cílem dotazování bylo zjistit, jak by podle českých muslimů měla vypadat ideální škola pro jejich dítě. Pro vyhodnocení výsledků jsem použila popisnou statistiku.

Odpovědi respondentů na otázku č. 1 dotazníku

Odpovědi respondentů na otázku č. 1 dotazníku, která zněla: „Věříte v Alláha a uznáváte Mohameda jako proroka Božího?“, mi umožnily rozpoznat, kteří z respondentů jsou „skutečnými“ muslimy – muslimy dle islámského práva, a kteří ne. Respondenty, kteří neuvedli kladnou odpověď (odpověď „ano“) na tuto otázku, jsem musela z výzkumného vzorku vyřadit, neboť nesplňovali dané kritérium, nebyli „skutečnými“ muslimy a jejich názory vzhledem k tomu, že stanovenou cílovou skupinou jsou muslimové věřící v Alláha a uznávající Mohameda jako proroka Božího, by byly ve výzkumu nevyužitelné. Ostatní respondenti, tedy ti, kteří uvedli, že věří v Alláha a uznávají Mohameda jako proroka Božího představují výzkumný vzorek, se kterým dále pracuji a z něhož vyvozuji výzkumné závěry.

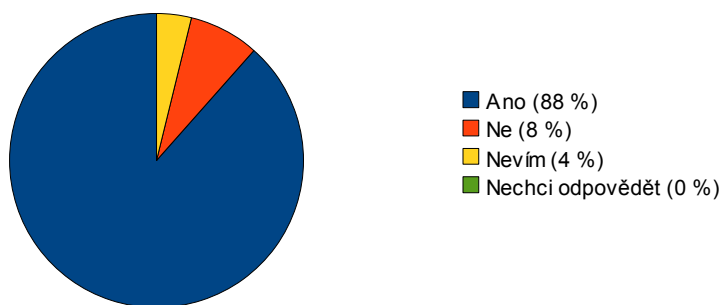
V Grafu 1, který uvádím na následující stránce, jsou znázorněny odpovědi respondentů na tuto otázku (otázku č. 1 dotazníku). Je zde vidět, že naprostá většina respondentů (88 %), kteří se do výzkumu zapojili, je „skutečnými“ muslimy – muslimy dle islámského práva, neboť odpověděli na otázku souhlasem („ano“). U 12 % respondentů bylo ale zjištěno, že byť se pravděpodobně sami považují za muslimy, z islámsko-právního hlediska se zde o muslimy nejedná, tito respondenti uvedli na danou otázku odpověď „ne“ nebo odpověď „nevím“ (tito respondenti byli z výzkumného vzorku vyloučeni).

---

57 Názory těchto tří muslimů-nemuslimů uvádím, pro zajímavost, v příloze práce (příloha E).

58 Názory jednotlivých respondentů jsou uvedeny v příloze C.

Graf 1 – Odpovědi respondentů na otázku č. 1 dotazníku

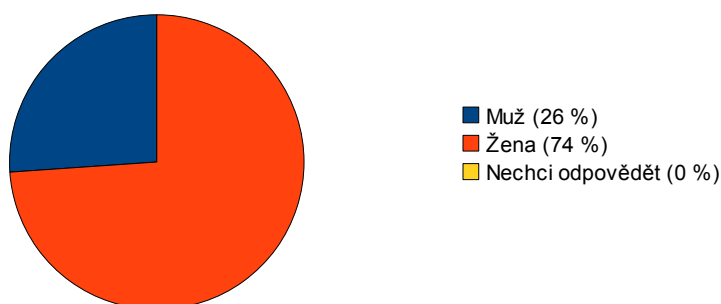
Zdroj: vlastní konstrukce na základě odpovědí respondentů

Odpovědi respondentů na otázku č. 2 a č. 3 dotazníku

Odpovědi respondentů na otázku č. 2 a č. 3 dotazníku poskytují informace o profilu výzkumného vzorku⁵⁹. V následujících dvou grafech (Graf 1, Graf 2) je znázorněno složení respondentů podle zjišťovaných charakteristik – pohlaví a věku. Je zde vidět, že téměř tři čtvrtiny respondentů (74 %) představovaly ženy a pouze 26 % muži. Skutečnost, že se do ankety zapojilo mnohem více žen než mužů, by neměla mít vliv na hodnotu výsledků výzkumu, neboť v britských výzkumech bylo prokázáno, že názory muslimských mužů a žen na výchovu a vzdělávání dětí bývají velmi podobné ne-li zcela shodné (British, 2005).

Věkové složení výzkumného vzorku bylo pestré. V největší míře zde byla zastoupena věková skupina *20–30 let*, do této věkové skupiny se zařadilo 57 % respondentů. 17 % respondentů se zařadilo do skupiny *30–40 let*; 13 % respondentů do skupiny *40–50 let*; 9 % respondentů do skupiny *méně než 20* a 4 % respondentů do skupiny *více než 50*.

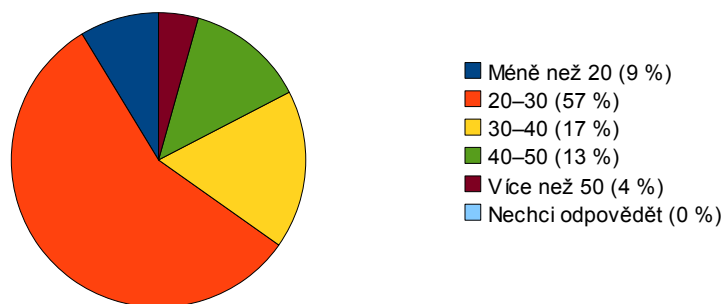
Graf 2 – Odpovědi respondentů na otázku č. 2 dotazníku

Zdroj: vlastní konstrukce na základě odpovědí respondentů

⁵⁹ Výzkumný vzorek představují respondenti, kteří vyplnili dotazník a jejichž výpovědi tvořily výzkumné údaje mého výzkumu. Jsou zde tedy zahrnuti pouze ti respondenti, kteří vyjádřili, že věří v Alláha a uznávají Mohameda jako proroka Božího (odpověděli „ano“ na otázku č. 1 dotazníku). Vysvětlení viz kapitola č. 1.1.1 a 2.1.1.

Graf 3 – Odpovědi respondentů na otázku č. 3 dotazníku

Zdroj: vlastní konstrukce na základě odpovědí respondentů

Odpovědi respondentů na otázku č. 4 až č. 10 dotazníku

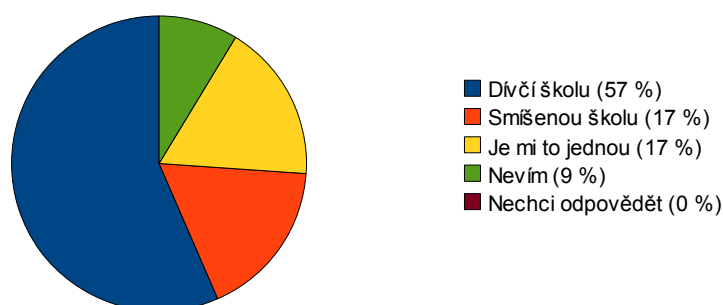
Odpovědi respondentů na otázku č. 4 až č. 10 dotazníku podávají informace o tom, jaký charakter školy a jakou konkrétní výuku realizovanou ve škole čeští muslimové pro své dítě preferují resp. by preferovali, kdyby dítě měli.

Na otázku č. 4, jakou školu by respondenti preferovali pro svou dceru ve věku 11–15 let, zdali dívčí či smíšenou (tzn. chlapci a dívky jsou vzděláváni společně), většina respondentů (57 %) uvedla, že by preferovala školu dívčí. Pouze 17 % respondentů by preferovalo školu smíšenou. 17 % respondentů vyjádřilo, že jim na této charakteristice školy nezáleží. Zbylých 9 % respondentů odpovědělo, že „nevím“. Grafické znázornění odpovědí respondentů uvádím níže (Graf 4).

Většina českých muslimů tedy zaujímá tradiční názor, že by dívky tohoto věku měly být vzdělávány v genderově jednotném prostředí, což je v souladu se zásadami islámu – podle islámu mají být chlapci a dívky od věku puberty separováni (Hashmi in Meer, 2007).

Islámské náboženství muslimům doporučuje, aby své děti vychovávali a vzdělávali v genderově jednotném prostředí až od věku puberty, můžeme se tedy domnívat, že by čeští muslimové na prvním stupni základní školy preferovali školy smíšené a až na druhém stupni genderově jednotné, tak tomu bývá např. ve Spojeném království Velké Británie a Severního Irska (British, 2005).

Graf 4 – Odpovědi respondentů na otázku č. 4 dotazníku

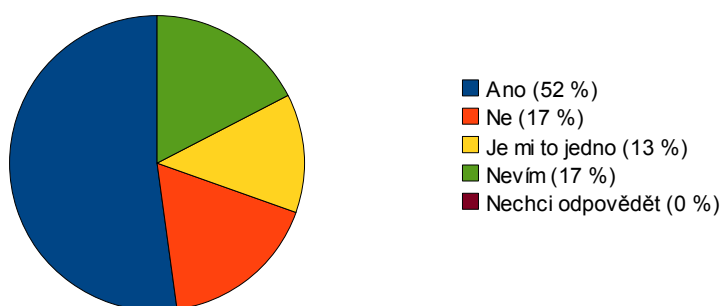

Zdroj: vlastní konstrukce na základě odpovědí respondentů

Na otázku č. 5, zdali by respondenti preferovali pro své dítě školu, ve které většinu žáků tvoří muslimské děti, 52 % respondentů odpovědělo souhlasem („ano“) a 17 % nesouhlasem („ne“). 13 % respondentů uvedlo, že „je jim to jedno“, 17 % respondentů uvedlo, že „neví“. Odpovědi respondentů na tuto otázku jsou znázorněny na následujícím grafu (Graf 5).

Téměř každý druhý z českých muslimů by pro své dítě preferoval školu, kde by většinu žakovské populace představovaly muslimské děti. Tato skutečnost může být dána tím, že čeští muslimové preferují pro své děti vzdělávání mezi muslimskými dětmi, tedy kde se vyskytují islámské nebo muslimské zvyky a normy, ale mohla by být také odrazem špatných zkušeností muslimů s českou majoritní společností. Důvodů pro volbu této školy ovšem může být mnohem více.

Graf 5 – Odpovědi respondentů na otázku č. 5 dotazníku

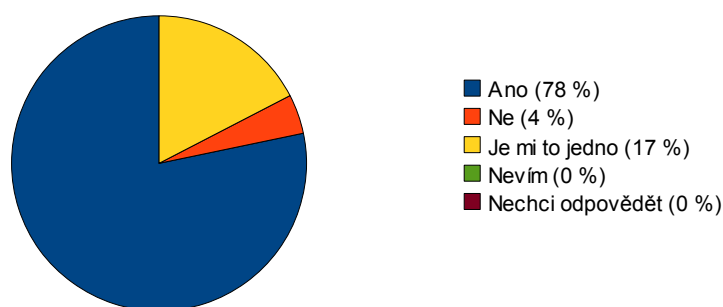
Zdroj: vlastní konstrukce na základě odpovědí respondentů

Na otázku č. 6, pomocí které jsem zjišťovala, zda-li by respondenti chtěli, aby byla součástí školy, do které by jejich dítě chodilo, modlitebna, naprostá většina (78 %) respondentů vyjádřila souhlas („ano“). 4 % respondentů odpověděla záporně („ne“) a 17 % respondentů uvedlo, že „je jim to jedno“. Grafické znázornění odpovědí respondentů uvádím na následující straně (Graf 6).

Z odpovědí respondentů je zřejmé, že naprostá většina českých muslimů by si přála, aby byla modlitebna součástí školy, do které by jejich dítě chodilo. Jejich přání vychází z nejzákladnějších pilířů islámské víry, kde je muslimům uložena povinnost vykonávat pětkrát denně modlitbu (ve stanovenou denní dobu, na čistém klidném místě, v atmosféře vážnosti a ticha) (Fleissig a Bahbouh, 1993). Děti tuto povinnost mají již od věku puberty (Towards, 2007). Vzhledem k tomu, že některé modlitební časy spadají do doby, kdy jsou děti ve škole, měly by tedy dané modlitby vykonávat tam.

Aktu modlení má podle zásad islámu předcházet rituální očista (Fleissig a Bahbouh, 1993), je tedy pravděpodobné, že muslimové, kteří si přejí, aby modlitebna byly součástí školy, do které jejich dítě chodí, by také chtěli, aby v prostorách této školy bylo vybudováno zařízení pro rituální očistu.

Graf 6 – Odpovědi respondentů na otázku č. 6 dotazníku

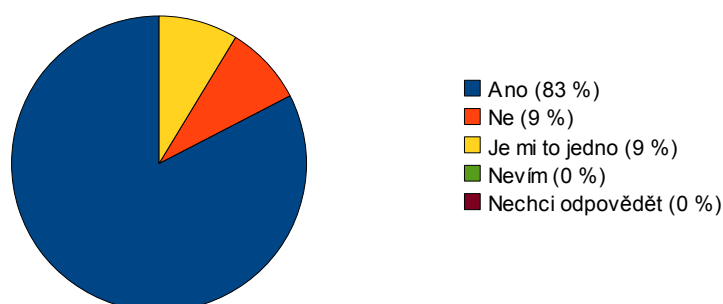

Zdroj: vlastní konstrukce na základě odpovědí respondentů

Na následující otázku, otázku č. 7 dotazníku, zda by respondenti chtěli, aby se jejich dítě ve škole učilo islámskou věrouku, naprostá většina respondentů (83 %) odpověděla, že „ano“, 9 % respondentů odpovědělo „ne“ a 9 % respondentů vyjádřilo, že jim na tom nezáleží. Odpovědi jsou znázorněny na následujícím grafu (Graf 7).

Vzhledem k malému množství mešit v České republice⁶⁰ a počtu muslimských center organizujících kurzy islámu pro děti a vzhledem k tomu, že zde nejsou k dostání téměř žádné učební materiály k islámské věrouce, je zájem českých muslimů o tuto výuku nepřekvapující.

Graf 7 – Odpovědi respondentů na otázku č. 7 dotazníku

Zdroj: vlastní konstrukce na základě odpovědí respondentů

Na otázku č. 8, týkající se hudební výchovy, která zněla: „Vadilo by vám, kdyby vaše dítě při výuce hudební výchovy poslouchalo instrumentální hudbu (lidovou, klasickou, jazz...)??“, pouze 17 % respondentů vyjádřilo, že by jim tato metoda hudební výchovy vadila, naprosté většině respondentů (70 %) by nevadila. 4 %

⁶⁰ V České republice jsou momentálně jen dvě mešity – jedna v Praze a jedna v Brně. Výstavba třetí mešity je již naplánována, bude postavena v Brně.

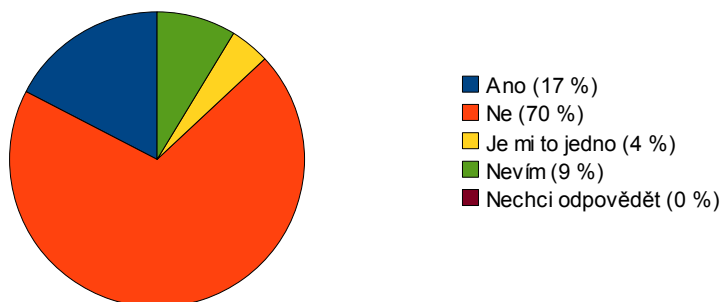

respondentů uvedla, že „je jim to jedno“ a 9 % respondentů odpovědělo, že „neví“. Zastoupení jednotlivých odpovědí je znázorněno v následujícím grafu (Graf 8).

Naprostě většině českých muslimů by nevadilo, kdyby jejich dítě ve škole při výuce hudební výchovy poslouchalo instrumentální hudbu např. klasiku nebo jazz. Jejich názory resp. postoje nejsou v souladu s tradičním islámem, neboť většina islámských učenců zakazuje poslech jakékoli hudby, kterou vyluzují laditelné nástroje (Towards, 2007).

Pouze šestině českých muslimů by vadilo, kdyby jejich dítě ve škole při výuce hudební výchovy poslouchalo instrumentální hudbu (lidovou, klasickou, jazz...). U této skupiny muslimů můžeme předpokládat, že by jim pravděpodobně vadilo i kdyby jejich dítě zpívalo či poslouchalo jakoukoli hudbu, která by svým námětem a textovým obsahem nebyla v souladu se zásadami islámu (v souladu s islámem nejsou např. písně o milenecké lásce, o opojných látkách, o hazardu, o malichernosti aj.), neboť většina islámských učenců takovou hudbu zakazuje (Towards, 2007).

Graf 8 – Odpovědi respondentů na otázku č. 8 dotazníku

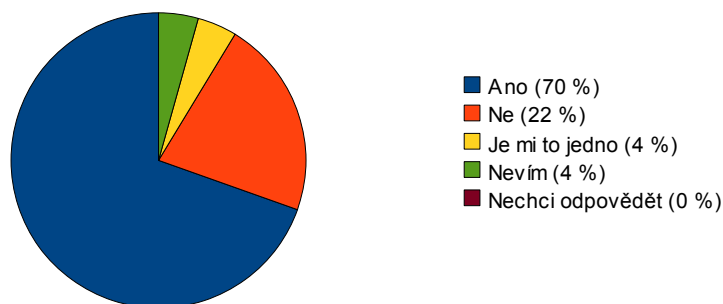
Zdroj: vlastní konstrukce na základě odpovědí respondentů

Na otázku č. 9, kterou jsem se tázala respondentů, zdali by chtěli, aby se jejich dítě (věk 14–15 let) ve škole učilo, jak probíhá sexuální styk mezi mužem a ženou, naprostá většina respondentů (70 %) odpovědělo souhlasem („ano“). 22 % respondentů vyjádřilo zápornou odpověď („ne“). 4 % respondentů uvedla, že „je jim to jedno“ a 4 % respondentů, že „neví“.

Téměř tři čtvrtiny českých muslimů by si přálo, aby se jejich děti ve škole učily, jak probíhá sexuální styk mezi mužem a ženou. Nicméně vzhledem k islámské morálce nemůžeme odhadovat, že by tito muslimové souhlasili s kteroukoli z běžně užívaných metod výuky této výchovy v českých základních školách, například by mohli neschvalovat ukazování kreseb nahého mužského a ženského těla apod.

Graf znázorňující odpovědi respondentů na tuto otázku (Graf 9) uvádím na následující stránce.

Graf 9 – Odpovědi respondentů na otázku č. 9 dotazníku

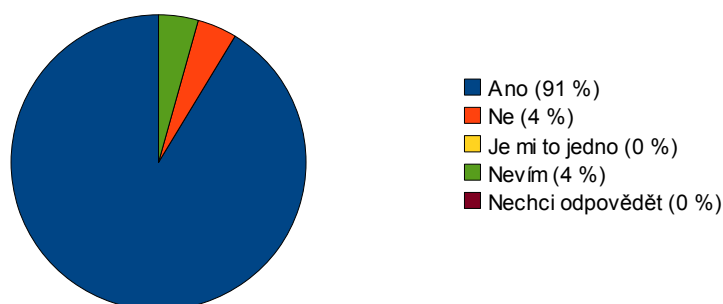

Zdroj: vlastní konstrukce na základě odpovědí respondentů

Na poslední otázku – otázku č. 10 dotazníku, zdali by respondenti chtěli, aby škola vedla jejich dítě k lásce k Bohu a k praktikování své víry, naprostá většina respondentů (91 %) odpověděla „ano“, pouze 4 % respondentů odpověděla „ne“. 4 % respondentů uvedla, že „nevím“. Graf (Graf 10) zachycující zastoupení jednotlivých odpovědí respondentů na tuto otázku je uveden níže.

Devět z deseti muslimů žijících v České republice by si přálo, aby škola vedla jejich dítě k lásce k Bohu a k praktikování své víry. Tento fakt zřetelně ukazuje, že čeští muslimové nepreferují sekulární vzdělávání, ale naopak by chtěli, aby náboženství bylo součástí školního výchovně-vzdělávacího procesu nejen ve vyučované teoretické formě, ale aby bylo zde i reálně praktikované a všudypřítomné.

Graf 10 – Odpovědi respondentů na otázku č. 10 dotazníku

Zdroj: vlastní konstrukce na základě odpovědí respondentů

2.1.3 Shrnutí výzkumu

Výsledek mé survey ukazuje, že naprostá většina českých muslimů by pro své dítě preferovala spíše školu muslimskou než klasickou (mainstreamovou) českou školu, přičemž by ale raději volila školu muslimskou, která se v jisté míře řídí „českým kurikulem“ než striktně muslimskou, která by ze svého programu vylučovala výuku některých předmětů a zakazovala některé aktivity. Z výsledků výzkumu je patrné, že čeští muslimové jeví zájem o školu, která by vedla jejich děti k lásce k Bohu a praktikování své víry, učila je islámské věrouce a její součástí byla modlitebna.

Překvapivým zjištěním, které můj výzkum přinesl, může být fakt, že českým muslimům by nevadilo, kdyby jejich dítě ve škole při výuce hudební výchovy poslouchalo instrumentální hudbu. Vysvětlení tohoto jevu mohou být různá, jedním může být to, že nevědí, že klasický islám zakazuje poslech hudby, kterou vyluzují laditelné nástroje a hudby, která svým námětem a textovým obsahem není v souladu s islámem (např. písně o namlouvání, o marnivosti apod.), jiným možným důvodem by mohla být skutečnost, že čeští muslimové nejsou příliš striktní ve své víře. Z postoje českých muslimů k hudbě a hudební výchově můžeme odhadovat, že i jejich postoj k výtvarnému umění a výtvarné výchově bude liberální, tedy že nebudou zakazovat svým dětem, aby znázorňovaly živé tvory apod.

O relativně liberálním charakteru názorů muslimů na výchovu a vzdělávání muslimských dětí svědčí i odpovědi respondentů na otázku, zdali by chtěli, aby se jejich děti ve škole učily, jak probíhá sexuální styk mezi mužem a ženou, kdy většina respondentů (70 %) vyjádřila souhlas. Ovšem 22 % respondentů vyjádřilo záporné stanovisko, nesouhlas, což není nepatrná míra a jelikož je sexuální výchova v České republice vyučována jako součást povinných předmětů, měla by být tato problematika řešena – tedy ošetřena tak, aby nebyla v rozporu s přáním rodičů žáků, s identitou žáků a jejich životním stylem. Rovněž na otázku dívčích škol by měla být zaměřena pozornost odborníků. Je v České republice dostatek dívčích škol, pokrývá jejich počet danou poptávku?

Ke zjištění, že 52 % muslimů by preferovalo pro své dítě školu, kde by většinu žáků tvořili muslimové, chci říci, že tato skutečnost může být výrazem toho, že se respondenti domnívají, že klima takové školy by mělo vyšší morální úroveň nebo, že by se zde vyskytovalo méně sociopatogenních jevů jako je např. šikana a kontakt s drogami, ale může jít i o volbu – ochranu svého dítěte před rasismem. Na tuto skutečnost poukazuje například organizace IHRC, která ve své výzkumné zprávě z roku 2005 uvádí, že jejich výzkum prokázal jasnou korelaci mezi zkušeností s diskriminací a preferováním muslimských škol. Autoři ovšem dodávají, že jiná jejich zjištění nasvědčují tomu, že volba muslimské školy se jeví jako výběr nejlepší možné varianty a ne jako volba proti sekulárnímu, „bílému“ nebo křesťanskému vzdělávání (Ameli et al, 2005).

Z výsledků mé survey je zřejmé, že pohlaví respondentů není pravděpodobně významným faktorem majícím vliv na formování názorů muslimů na výchovu a vzdělávání dětí. Názory žen se různily a názory mužů také. Nezaznamenala jsem žádnou jednoznačnou korelaci mezi pohlavím respondentů a určitým názorem. Toto mé zjištění je v souladu s výsledky britských výzkumů, kde výzkumníci taktéž nezjistili významné korelace mezi názory a tímto faktorem (např. Ameli et al, 2005). Stejně tak i věk respondentů nekoreloval s určitým názorem či typem názorů. Nutno zde ale uvést, že věk respondentů se obvykle nepovažuje za významný faktor při realizaci výzkumů názorů evropských muslimů, spíše se zde výzkumníci orientují na

to, zda respondent patří k první či druhé resp. třetí generaci muslimů žijící v daném nemuslimském státu.

Při svém výzkumu jsem respondentům nekladla otázku týkající se jejich etnického původu, neboť vycházím z přesvědčení o jednotnosti ummy – tedy z toho, že muslimové, kteří pojmají islám stejným nebo podobným způsobem, ať už pocházejí z kterékoli části světa, disponují stejnými nebo podobnými názory na fundamentální otázky. Toto stanovisko potvrzuje řada realizovaných výzkumů např. již několikrát zmiňovaný výzkum organizace IHRC, který nezjistil žádné signifikantní rozdíly v preferencích typů škol mezi muslimy různých etnických skupin (zkoumali deset různých etnik a jejich názory na školní výchovu a vzdělávání) (Ameli et al, 2005).

ZÁVĚR

Při svém výzkumu jsem odhalila základní názory českým muslimů na školní výchovu a vzdělávání dětí. Zjistila jsem, že některá přání muslimů týkající se charakteru základní školy, ale i samotných aktivit uskutečňovaných ve školách nejsou v realitě českého školství naplňována. Kdyby se mě některý odborník ptal, jak tuto situaci řešit, navrhla bych řídit se vzorem školství Spojeného království Velké Británie a Severního Irsku. Ve Spojeném království mají muslimové větší možnost volby školy pro své dítě, mohou si vybrat školu od naprosto sekulárního typu po tradiční náboženskou školu.

Školství Spojeného království je značně ovlivněno zákonem z roku 1944⁶¹ (Education Act 1944 v.31), který ustanovuje, že žáci mají být vzděláváni v souladu s přáním jejich rodičů⁶². Toto právo například umožňuje rodičům žáků státních primárních škol vyjmout své dítě z celého nebo jen části výuky náboženské výchovy a rodičům žáků státních škol sekundárního stupně vyjmout své dítě kromě náboženské výchovy, také ze sexuální, která se na tomto stupni vyučuje (Understanding, 2008). Podobné právo o vzdělávání stanovující, že žáci mají být vzděláváni v souladu s přáním rodičů, je součástí Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (European Convention on Human Rights). Úmluva byla přijata Radou Evropy v roce 1950 a vstoupila v platnost roku 1953. Na území České republiky (tehdejší České a Slovenské Federativní republiky) vstoupila v platnost dnem 18. března 1992. Úmluva uvádí seznam práv a svobod, jež musí státy v rámci vlastní jurisdikce každému zabezpečit. Později k ní byla formou protokolů přidána další práva, jejichž součástí je i právo na vzdělání, které stanovuje:

Při výkonu jakýchkoli funkcí v oblasti výchovy a výuky, které stát vykonává, bude respektovat právo rodičů zajišťovat tuto výchovu a vzdělání ve shodě s jejich vlastním náboženským a filozofickým přesvědčením. (Sdělení FMZV č. 209/1992 Sb.)

Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod je jedním z nejdůležitějších mezinárodních smluvních dokumentů, jimiž je Česká republika vázána. Podle čl. 10 Ústavy ČR je pro nás bezprostředně závazná. Její právní síla je větší než zákon a dá se říci, že má sílu ústavního zákona.⁶³ Česká republika by tedy měla důsledně dbát na její naplňování. Podíváme-li se ale na přání muslimů ohledně vzdělávání svých dětí, která jsem při svém výzkumu zaznamenala, a porovnáme-li je s uskutečňovanou praxí vzdělávání žáků v ČR, vidíme, že tyto údaje se značně liší a musíme tedy přiznat, že tato část Úmluvy není v ČR naplňována dostatečně.

Nacházím pouze dvě možná řešení této problematiky vzdělávání muslimských dětí v českých školách: prvním je přizpůsobení klasických (mainstreamových) státních škol přáním muslimů a druhou možností je založení muslimských škol jakožto rozšíření vzdělávacích možností těchto dětí, tedy nabídka

61 Právo bylo obsaženo v Education Act 1944 c.31, zákon byl ale 1. 1. 1996 zrušen a místo něj byl vytvořen Education Act 1996 c.56 (v platnost vstoupil dnem 24. července 1996). Dané právo žáků na vzdělání v souladu s přáním svých rodičů však zůstalo v novém zákonu zachováno, platí tedy dodnes.

62 Pupils to be educated in accordance with parents' wishes (Education Act 1996 c.56)

63 David (2001) uvádí, že při rozdílném znění těchto norem dává ústavní soud při aplikaci přednost vnitrostátním ústavním předpisům. Nicméně po vyčerpání všech prostředků, které stát k ochraně práva poskytuje (tedy po záporném stanovisku ústavního soudu), se postižená osoba může odvolat k Evropskému soudu pro lidská práva David (2001).

alternativy k sekulárnímu mainstreamovému vzdělávání. Ideálním (z právního hlediska, morálního hlediska, z lidského hlediska) by bylo realizovat obě zmíněné varianty, ale vzhledem k tomu, že první řešení představuje relativně složitý proces (organizačně náročný, finančně nákladný) a vzhledem k počtu muslimských dětí v českých školách, shledávám vhodné řešení (schůdnější a adekvátnější) pouze v zakládání muslimských škol. Nicméně, i kdyby ke vzniku muslimských škol v ČR došlo, některé otázky mainstreamového vzdělávání, které představují závažný nesoulad mezi přáními muslimských rodičů a realizovaným vzděláváním jejich dětí – např. výuka sexuální výchovy nebo otázka dívčích škol, by měly být řešeny.

Nedostatek českého školství týkající se vzdělávání muslimských dětí by tedy mohl být výrazně zredukován, kdyby bylo české muslimské obci (zastoupené Ústředím muslimských obcí v ČR) uděleno oprávnění k výkonu zvláštního práva zřizovat církevní školy.⁶⁴ Muslimská obec má o zakládání škol zájem, projevila ho i v oné žádosti⁶⁵ o udělení výjimky v přiznání oprávnění k výkonu zvláštních práv (Topinka, 2007b), a tak by k vyřešení této problematiky mohlo dojít relativně snadno a rychle.

---

64 Zvláštní právo zřizovat církevní školy bylo zatím v České republice uděleno pouze některým křesťanským církvím a Federaci židovských obcí v ČR (Zvláštní, 2007). V České republice v současnosti (šk. rok 2008/09) funguje 43 církevních základních škol, kromě jedné, která je židovská, jsou všechny křesťanské (Katalog, 2009).

65 O této žádosti, kterou podalo Ústředí muslimských obcí, se blíže zmiňuji v kapitole Úvod (s. 6).

SEZNAM LITERATURY

Monografie

AL OUKLA, Jana. *Islám není pro Evropu problém*. Literárních noviny, září 2007, roč. 8, č. 9, s. 4.

AMELI, Saied R., AZAM, Aliya, MERALI, Arzu. *Secular or Islamic? What Schools do British Muslims want for their Children?*. London: Islamic Human Rights Commission, 2005. 82 s. ISBN 1-903718-27-9.

AZZAM, Leila, GOUVERNEUR, Aisha. *Muhammad, posel Boží*. Neuvedeno: Islámská nadace v Brně, 2002. 89 s.

BARŠOVÁ, Andrea, BARŠA, Pavel. *Přistěhovalectví a liberální stát: imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a Česku*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, Mezinárodní politologický ústav, 2005. 308 s. ISBN 80-210-3875-6.

British Muslims and Education: Muslims in the UK: Policies for Engaged Citizens. Budapest: Open Society Institute, 2005. 91 s. ISBN: 1-891385-42-9.

Cizinci v České republice = Foreigners in the Czech Republic. Praha: ČSÚ, 2008.

CHILDS, Harwood L. *Public opinion: nature, formation, and role*. New Jersey: D. Van Nostrand company, 1965. 376 s.

DAVID, Roman. *Ústava České republiky; Listina základních práv a svobod: úplné znění doplněné poznámkami, úvodem do problematiky a výběrem ze soudních případů*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2001. 259 s. ISBN 80-7182-109-8.

DENNY, Frederick M. *Islám a muslimská obec*. Praha: Prostor, 1998. 194 s. ISBN 80-85190-69-9.

Encyklopedický slovník. Praha: Odeon, 1993. 1253 s. ISBN 80-207-0438-8.

EYSENCK, Michael W., KEANE, Mark T. *Kognitivní psychologie*. Praha: Academia, 2008. 748 s. ISBN 978-80-200-1559-4.

FLEISSIG, Jiří, BAHBOUH, Charif. *Malá encyklopedie islámu*. Praha: Dar ibn Rushd, 1993. ISBN 80-900767-3-4.

FONTANA, David. *Psychologie ve školní praxi*. Praha: Portál, 1997. 383 s. ISBN 80-7178-063-4.

HAERI, Fadhlalla. *Základy islámu: tradice, historie, vývoj, současnost*. Olomouc: Votobia, 1997. 235 s. ISBN 80-7198-212-1.

HASNA, Mohamad S. *Islam, prirodzený spôsob života: niektoré základné pojmy islamskej viery*. Neuvedeno: Islamská nadácia na Slovensku, 2002. 12 s.

HAYESOVÁ, Nicky. *Základy sociální psychologie*. Praha: Portál, 1998. 165 s. ISBN 80-7178-198-3.

HOMOLA, Miloslav. *Motivace lidského chování*. Praha: SPN, 1977. 359 s.

Korespondenční kurz islámu: studijní texty. Brno: Islámská nadace v Brně, Muslimský svaz studentů a mládeže, 2008.

KEPEL, Gilles. *The war for Muslim minds: Islam and the West*. Cambridge: Belknap Press of Harvard University Press, 2004. 327 s. ISBN 0-674-0-1575-4.

KERN, Hans et al. *Přehled psychologie*. Praha: Portál, 1999. 289 s. ISBN 80-7178-240-8.

KÖYLÜ, Mustafa. *Islam and Its Quest for Peace: Jihad, Justice and Education*. Washington: Council for Research in Values and Philosophy, 2003. 250 s. ISBN 1-565-18-180-8.

KRATOCHVIL, Mikuláš. *Transnacionální islám v Evropě: „střet“ kultur a proměna identity: diplomová práce*. Brno: Masarykova univerzita, 2006. 79 s.

KRECH, David, CRUTCHFIELD, Richard S, BALLACHEY, Egerton L. *Človek v spoločnosti: základy sociálnej psychológie*. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1968. 629 s.

KROPÁČEK, Luboš. *Islám a západ: historická paměť a současná krize*. Praha: Vyšehrad, 2002. 197 s. ISBN 80-7021-540-2.

KROPÁČEK, Luboš et al. *Variace na Korán: islám v diaspoře*. Praha: Orientální ústav AV ČR, 1999. 174 s. ISBN 80-85425-34-3.

KROPÁČEK, Luboš. *Duchovní cesty islámu*. Praha: Vyšehrad, 1993. 292 s. ISBN 80-7021-125-3.

KŘIKAVOVÁ, Adéla, MENDEL, Miloš, MÜLLER, Zdeněk. *Islám: Ideál a skutečnost*. Praha: Panorama, 1990. 367 s. ISBN 80-7038-012-8.

MENDEL, Miloš. *Islámská výzva: z dějin a současnosti politického islámu*. Brno: Atlantis, 1994. 230 s. ISBN 80-7108-088-8.

MENDEL, Miloš, MÜLLER, Zdeněk. *Svět Arabů*. Praha: Svoboda, 1989. 224 s. ISBN 80-205-0030-8.

NAKONEČNÝ, Milan. *Psychologie osobnosti*. Praha: Academia, 1995. 336 s. ISBN 80-200-0525-0.

PETRÁČKOVÁ, Věra et al. *Akademický slovník cizích slov*. Praha: Academia, 2000. 834 s. ISBN 80-200-0982-5.

Předškolní výchova a primární vzdělávání v zemích Evropské unie. Praha: ÚIV, 1996. 120 s. ISBN 80-211-0237-3.

ROY, Olivier. *Globalised Islam: The Search for a New Ummah*. London: C. Hurst & Co Publishers, 2002. 349 s. ISBN 1-85065-598-5.

SARDAR, Ziauddin, MALIK, Zafar A. *Seznamte se: islám*. Praha: Portál, 2004. 175 s. ISBN 80-7178-882-1.

SPILKOVÁ, Vladimíra et al. *Proměny primárního vzdělávání v ČR*. Praha: Portál, 2005. 311 s. ISBN 80-7178-942-9.

Struktury systémů vzdělávání, profesní přípravy a vzdělávání dospělých v Evropě: Spojené království. Praha: ÚIV, 2005. 58 s.

ŠTEFANOVIČ, Josef. *Psychologie pro gymnázia a třídy gymnázia s pedagogickým zaměřením*. Praha: SPN, 1980. 365 s.

TOPINKA, Daniel. *Výzkumná zpráva: integrační proces muslimů v České republice – pilotní projekt*. Neuvedeno: VeryVision, 2007a. 101 s.

TOPINKA, Daniel. *Významy vzdělávání v procesu integrace muslimů v České republice*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007b. 9 s.

Towards Greater Understanding: Meeting the needs of muslim pupils in state schools: information & guidance for schools. London: The Muslim Council of Britain, 2007. 72 s.

Velký sociologický slovník. II, P–Ž. Praha: Karolinum, 1996. 878 s. ISBN 80-7184-310-5.

Všeobecná encyklopedie v osmi svazcích: 5: m/o. Praha: Diderot, 1999. 507 s. ISBN 80-902555-7-4.

VÝROST, Josef, SLAMĚNÍK, Jan. *Sociální psychologie*. Praha: ISV nakladatelství, 1997. 453 s. ISBN 80-8586-620-X.

VÝROST, Josef, ZEL'OVÁ, Alena. *Sociálnopsychologický výskum národnostných vzťahov: úvod do etnopsychológie*. Bratislava: Pravda, 1988. 221 s.

Elektronické zdroje

ANDERSON, Khadija. *Western Education vs. Muslim Children* [online]. 2008 [cit. 2008-12-08]. Dostupné z: <<http://www.jannah.org/articles/westernedu.html>>.

ANZAR, Uzma. *Islamic Education: a Brief History of Madrassas with Comments on Curricula and current Pedagogical Practices* [online]. 2007 [cit. 2009-03-04]. Dostupné z: <<http://www.uvm.edu/~envprog/madrassah/resources.html>>.

FEKI, Masri, MARUANI, Natalie. *Liberal Values in Tunisian Islamic Schoolbooks* [online]. 2007 [cit. 2009-01-09]. Dostupné z: <<http://memri.org/bin/articles.cgi?Page=archives&Area=ia&ID=IA33907>>.

HAISAM, Petra. *Jak jíst v islámu – halal a haram potraviny* [online]. 2008 [cit. 2009-01-19]. Dostupné z: <<http://procislam.webovastranka.cz/wiki/1286/1097>>.

France's third Muslim school opens doors to girls wearing head scarves [online]. 2007 [cit. 2009-03-21]. Dostupné z: <<http://www.iht.com/articles/ap/2007/03/05/europe/EU-GEN-France-Muslim-School.php>>.

Francouzský vzdělávací systém [online]. 2007 [cit. 2009-03-12]. Dostupné z: <http://www.edu.cz/edu_portal/GetFile?type=FilFile&version=-2&id=118189&download=true>.

FREAN, Alexandra, GLEDHILL, Ruth. *More faith schools are planned in an effort to integrate minorities* [online]. 2007 [cit. 2009-01-23]. Dostupné z: <http://www.timesonline.co.uk/tol/life_and_style/education/article2409948.ece>.

Guidance on types of independent schools [online]. 2008 [cit. 2008-12-28]. Dostupné z: <[http://www.ofsted.gov.uk/Ofsted-home/Forms-and-guidance/Browse-all-by/Other/General/Guidance-on-types-of-independent-schools/\(language\)/eng-GB](http://www.ofsted.gov.uk/Ofsted-home/Forms-and-guidance/Browse-all-by/Other/General/Guidance-on-types-of-independent-schools/(language)/eng-GB)>.

Independent schools [online]. 2008 [cit. 2008-12-28]. Dostupné z: <[http://www.ofsted.gov.uk/Ofsted-home/Forms-and-guidance/Browse-all-by/Education-and-skills/Independent-schools/\(language\)/eng-GB](http://www.ofsted.gov.uk/Ofsted-home/Forms-and-guidance/Browse-all-by/Education-and-skills/Independent-schools/(language)/eng-GB)>.

Islam in France [online]. 2007 [cit. 2009-04-28]. Dostupné z: <<http://www.ambafrance-uk.org/Islam-in-France.html>>.

Islamic Education in Public Schools [online]. 2007 [cit. 2009-04-27]. Dostupné z: <<http://www.euro-islam.info/key-issues/education/>>.

Katalog církevních škol [online]. 2009 [cit. 2009-04-11]. Dostupné z: <<http://skolstvi.cirkev.cz/Skoly?kat=8>>.

LADIS, Joshua M. *Islamic Education in Syria: Undoing Secularism* [online]. 2003 [cit. 2009-03-15]. Dostupné z: <<http://faculty-staff.ou.edu/L/Joshua.M.Landis-1/Islamic%20Education%20in%20Syria.htm>>.

Le système éducatif [online]. 2006 [cit. 2009-03-11]. Dostupné z: <<http://www.education.gouv.fr/pid8/le-systeme-educatif.html>>.

MEER, Nasar. *Muslim Schools in Britain: Challenging Mobilisations or Logical Development?* [online]. 2007 [cit. 2009-02-23]. Dostupné z: <<http://www.bristol.ac.uk/sociology/ethnicitycitizenship/urcpublications.html>>.

Ministerstvo kultury je proti zvláštním právům pro muslimy [online]. 2006 [cit. 2008-12-22]. Dostupné z: <<http://www.dingir.cz/infoservis406.shtml>>.

Official Guidelines on meeting the Religious and Cultural Needs of Muslim Children [online]. 2007 [cit. 2009-01-21]. Dostupné z: <http://www.islamfortoday.com/birmingham_lea.htm>.

PROGLER, Yusuf. *The Failures and Limitations of Modern Schooling* [online]. 2005 [cit. 2009-01-07]. Dostupné z: <http://www.islamonline.net/servlet/Satellite?c=Article_C&cid=1162385831269&pagename=Zone-English-Euro_Muslims/EMELayout>.

Religious Populations [online]. 2004 [cit. 2009-01-24]. Dostupné z: <<http://www.statistics.gov.uk/cci/nugget.asp?id=954>>.

ROSEN, Ehud. *The Muslim Brotherhood's Concept of Education* [online]. 2008 [cit. 2009-02-09]. Dostupné z: <http://www.futureofmuslimworld.com/research/pubID.93/pub_detail.asp>.

Saudi Government Paper: "Billions Spent by Saudi Royal Family to Spread Islam to Every Corner of the Earth" [online]. 2002 [cit. 2009-04-12]. Dostupné z: <<http://memri.org/bin/articles.cgi?Page=archives&Area=sd&ID=SP36002>>.

SAYED, Ibrahim B. *Education of Muslim Children - Challenges and Opportunities* [online]. 2000 [cit. 2009-03-04]. <<http://www.islamfortoday.com/syed07.htm>>.

Spojené království: vzdělávání [online]. 2008 [cit. 2009-04-25]. Dostupné z: <<http://www.euroskop.cz/399/sekce/vzdelavani>>.

The Good Schools Guide [online]. 2009 [cit. 2009-01-14]. Dostupné z: <http://www.goodschoolsguide.co.uk/index.php?option=com_schoolsadvancedsearch>.

Types of schools [online]. 2008 [cit. 2008-12-28]. Dostupné z: <http://www.direct.gov.uk/en/Parents/Schoolslearninganddevelopment/ChoosingASchool/DG_4016312>.

Understanding the National Curriculum [online]. 2008 [cit. 2008-12-19]. Dostupné z: <http://www.direct.gov.uk/en/Parents/Schoolslearninganddevelopment/ExamsTestsAndTheCurriculum/DG_4016665>.

VAČKÁŘ, Michal. *Islámský radikalismus v Bosně a Hercegovině* [online]. 2007 [cit. 2008-04-26]. Dostupné z: <<http://www.globalpolitics.cz/clanek/islamsky-radikalismus-bih.html>>.

VÁVRA, Martin. *Nesnáze s měřením postojů* [online]. 2006 [cit. 2008-12-28]. Dostupné z: <http://kmvp.wz.cz/sdai0601_vavra_merenipostoj.pdf>.

Vlastní hodnocení v Beeslack Community High School ve Skotsku [online]. 2008 [cit. 2008-04-25]. Dostupné z: <<http://www.rvp.cz/clanek,/798/2536>>.

Zvláštní práva církví a náboženských společností [online]. 2009 [cit. 2009-04-11]. Dostupné z: <<http://www.mkcr.cz/scripts/detail.php?id=371>>.

Zákonné normy

Education Act 1996 c.56

Education Act 1944 c.31

Sdělení FMZV č. 104/1991 Sb., Úmluva o právech dítěte

Sdělení FMZV č. 209/1992 Sb., Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb. ze dne 16. prosince 1992 ve znění ústavního zákona č. 347/1997 Sb., 300/2000 Sb., 448/2001 Sb., 395/2001 Sb. a 515/2002 Sb., Ústava České republiky

Zákon č. 3/2002 Sb. ze dne 27. listopadu 2001, o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů (zákon o církvích a náboženských společnostech)

SEZNAM TABULEK

Tab. 1 – Srovnání tradičního a moderního přístupu k výchově a vzdělávání	12
Tab. 2 – Profil výzkumného vzorku dle charakteristiky pohlaví	48
Tab. 3 – Profil výzkumného vzorku dle charakteristiky věk	48
Tab. 4 – Odpovědi respondentů na hl. otázku č. 1	49
Tab. 5 – Odpovědi respondentů na hl. otázku č. 2	49
Tab. 6 – Odpovědi respondentů na hl. otázku č. 3	49
Tab. 7 – Odpovědi respondentů na hl. otázku č. 4	50
Tab. 8 – Odpovědi respondentů na hl. otázku č. 5	50
Tab. 9 – Odpovědi respondentů na hl. otázku č. 6	50
Tab. 10 – Odpovědi respondentů na hl. otázku č. 7	50

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1 – Odpovědi respondentů na otázku č. 1 dotazníku	29
Graf 2 – Odpovědi respondentů na otázku č. 2 dotazníku	29
Graf 3 – Odpovědi respondentů na otázku č. 3 dotazníku	30
Graf 4 – Odpovědi respondentů na otázku č. 4 dotazníku	30
Graf 5 – Odpovědi respondentů na otázku č. 5 dotazníku	31
Graf 6 – Odpovědi respondentů na otázku č. 6 dotazníku	32
Graf 7 – Odpovědi respondentů na otázku č. 7 dotazníku	32
Graf 8 – Odpovědi respondentů na otázku č. 8 dotazníku	33
Graf 9 – Odpovědi respondentů na otázku č. 9 dotazníku	34
Graf 10 – Odpovědi respondentů na otázku č. 10 dotazníku	34

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A – Dotazník	46
Příloha B – Profil výzkumného vzorku	48
Příloha C – Výsledky dotazníkového šetření (obecné)	49
Příloha D – Výsledky dotazníkového šetření (jednotlivé)	51
Příloha E – Odpovědi vyřazených respondentů	74

PŘÍLOHA A – Dotazník

Zde uvádím pouhý opis dotazníku, který jsem použila při svém výzkumu. Originální dotazník (elektronická verze) je dostupná na serveru SurveyMonkey.com⁶⁶.

Jak by měla vypadat ideální škola pro Vaše dítě?

Salam Alejkum⁶⁷,

chtěla bych požádat muslimy a muslimky o vyplnění ankety (10 otázek) na téma: jakou školu by preferovali pro své dítě.

Jsem studentka Masarykovy univerzity, píši bakalářskou práci na téma názory muslimů a muslimek na výchovu a vzdělávání muslimských dětí a tuto anketu bych v ní ráda použila.

Všem, kdo se do ankety zapojí, moc děkuji.
S přáním hezkého dne

Kateřina
xxxxxxx@centrum.cz

1. Věříte v Alláha a uznáváte Mohameda jako proroka Božího?

- Ano
- Ne
- Nevím
- Nechci odpovědět

2. Jste muž nebo žena?

- Muž
- Žena
- Nechci odpovědět

3. Kolik je vám let?

- Méně než 20
- 20–30
- 30–40
- 40–50
- Více než 50
- Nechci odpovědět

66 Dostupné na: http://www.surveymonkey.com/s.aspx?sm=1mfXJCsLpE0nUlwIbMLfvw_3d_3d (2009).

67 *Salam Alejkum* znamená v arabštině „Dobrý den“ (doslovně: mír s vámi).

4. Jakou školu byste preferovali pro svou dceru (věk 11–15 let)?

- Dívčí školu
- Smíšenou školu (chlapci a dívky jsou vzděláváni společně)
- Je mi to jedno
- Nevím
- Nechci odpovědět

5. Preferovali byste pro své dítě školu, ve které většinu žáků tvoří muslimské děti?

- Ano
- Ne
- Je mi to jedno
- Nevím
- Nechci odpovědět

6. Chtěli byste, aby byla součástí školy, do které by vaše dítě chodilo, modlitebna?

- Ano
- Ne
- Je mi to jedno
- Nevím
- Nechci odpovědět

7. Chtěli byste, aby se vaše dítě učilo ve škole islámskou věrouku?

- Ano
- Ne
- Je mi to jedno
- Nevím
- Nechci odpovědět

8. Vadilo by vám, kdyby vaše dítě při výuce hudební výchovy poslouchalo instrumentální hudbu (lidovou, klasickou, jazz...)?

- Ano
- Ne
- Je mi to jedno
- Nevím
- Nechci odpovědět

9. Chtěli byste, aby se vaše dítě (věk 14–15 let) ve škole učilo, jak probíhá sexuální styk mezi mužem a ženou?

- Ano
- Ne
- Je mi to jedno
- Nevím
- Nechci odpovědět

10. Chtěli byste, aby škola vedla vaše dítě k lásce k Bohu a k praktikování své víry?

- Ano
- Ne
- Je mi to jedno
- Nevím
- Nechci odpovědět

Zdroj: vlastní konstrukce

PŘÍLOHA B – Profil výzkumného vzorku

Zde uvádím složení výzkumného vzorku, tzn. složení respondentů, kteří vyplnili dotazník a jejichž výpovědi tvořily výzkumné údaje mého výzkumu. Jsou zde tedy zahrnuti pouze ti respondenti, kteří vyjádřili, že věří v Alláha a uznávají Mohameda jako proroka Božího (odpověděli „ano“ na otázku č. 1 dotazníku).⁶⁸

Tab. 2 – Profil výzkumného vzorku dle charakteristiky pohlaví

Pohlaví	Procento odpovědí	Počet odpovědí
Muž	26,1	6
Žena	73,9	17
Nechci odpovědět	0,0	0

Zdroj: vlastní konstrukce na základě odpovědí respondentů

Tab. 3 – Profil výzkumného vzorku dle charakteristiky věk

Věk	Procento odpovědí	Počet odpovědí
Méně než 20	8,7	2
20–30	56,5	13
30–40	17,4	4
40–50	13,0	3
Více než 50	4,3	1
Nechci odpovědět	0,0	0

Zdroj: vlastní konstrukce na základě odpovědí respondentů

⁶⁸ Vysvětlení viz kapitola č. 1.1.1 a 2.1.1.

PŘÍLOHA C – Výsledky dotazníkového šetření (obecné)

Zde uvádím odpovědi respondentů na hlavní otázky (tj. odpovědi na otázku č. 4 až otázku č. 10 dotazníku).⁶⁹

Tab. 4 – Odpovědi respondentů na hl. otázku č. 1 – „Jakou školu byste preferovali pro svou dceru (věk 11–15 let)? Dívčí nebo smíšenou (tzn. chlapci a dívky jsou vzdělávání společně)?“

Odpověď	Procento odpovědí	Počet odpovědí
Dívčí školu	56,5	13
Smíšenou školu (chlapci a dívky jsou vzdělávání společně)	17,4	4
Je mi to jedno	17,4	4
Nevím	8,7	2
Nechci odpovédět	0,0	0

Zdroj: vlastní konstrukce na základě odpovědí respondentů

Tab. 5 – Odpovědi respondentů na hl. otázku č. 2 – „Preferovali byste pro své dítě školu, ve které většinu žáků tvoří muslimské děti?“

Odpověď	Procento odpovědí	Počet odpovědí
Ano	52,2	12
Ne	17,4	4
Je mi to jedno	13,0	3
Nevím	17,4	4
Nechci odpovédět	0,0	0

Zdroj: vlastní konstrukce na základě odpovědí respondentů

Tab. 6 – Odpovědi respondentů na hl. otázku č. 3 – „Chtěli byste, aby byla součástí školy, do které by vaše dítě chodilo, modlitebna?“

Odpověď	Procento odpovědí	Počet odpovědí
Ano	78,3	18
Ne	4,3	1
Je mi to jedno	17,4	4
Nevím	0,0	0
Nechci odpovédět	0,0	0

Zdroj: vlastní konstrukce na základě odpovědí respondentů

⁶⁹ Ve výsledcích jsou zahrnuty pouze odpovědi respondentů, kteří uvedli, že věří v Alláha a uznávají Mohameda jako proroka Božího (odpověděli „ano“ na otázku č. 1 dotazníku) (vysvětlení viz kapitola 1.1.1 a 2.1.1).

Tab. 7 – Odpovědi respondentů na hl. otázku č. 4 – „Chtěli byste, aby se vaše dítě učilo ve škole islámskou věrouku?“

Odpověď	Procento odpovědí	Počet odpovědí
Ano	82,6	19
Ne	8,7	2
Je mi to jedno	8,7	2
Nevím	0,0	0
Nechci odpovédět	0,0	0

Zdroj: vlastní konstrukce na základě odpovědí respondentů

Tab. 8 – Odpovědi respondentů na hl. otázku č. 5 – „Vadilo by vám, kdyby vaše dítě při výuce hudební výchovy poslouchalo instrumentální hudbu (lidovou, klasickou, jazz...)?“

Odpověď	Procento odpovědí	Počet odpovědí
Ano	17,4	4
Ne	69,6	16
Je mi to jedno	4,3	1
Nevím	8,7	2
Nechci odpovédět	0,0	0

Zdroj: vlastní konstrukce na základě odpovědí respondentů

Tab. 9 – Odpovědi respondentů na hl. otázku č. 6 – „Chtěli byste, aby se vaše dítě (věk 14–15 let) ve škole učilo, jak probíhá sexuální styk mezi mužem a ženou?“

Odpověď	Procento odpovědí	Počet odpovědí
Ano	69,6	16
Ne	21,7	5
Je mi to jedno	4,3	1
Nevím	4,3	1
Nechci odpovédět	0,0	0

Zdroj: vlastní konstrukce na základě odpovědí respondentů

Tab. 10 – Odpovědi respondentů na hl. otázku č. 7 – „Chtěli byste, aby škola vedla vaše dítě k lásce k Bohu a k praktikování své víry?“

Odpověď	Procento odpovědí	Počet odpovědí
Ano	91,3	21
Ne	4,3	1
Je mi to jedno	0,0	0
Nevím	4,3	1
Nechci odpovédět	0,0	0

Zdroj: vlastní konstrukce na základě odpovědí respondentů

PŘÍLOHA D – Výsledky dotazníkového šetření (jednotlivé)

Zde uvádím odpovědi jednotlivých respondentů.⁷⁰

Respondent č. 1

Otázka č. 1: Věříte v Alláha a uznáváte Mohameda jako proroka Božího?

Odpověď: ANO

Otázka č. 2: Jste muž nebo žena?

Odpověď: ŽENA

Otázka č. 3: Kolik je vám let?

Odpověď: 30–40

Otázka č. 4: Jakou školu byste preferovali pro svou dceru (věk 11–15 let)?

Odpověď: DÍVČÍ ŠKOLU

Otázka č. 5: Preferovali byste pro své dítě školu, ve které většinu žáků tvoří muslimské děti?

Odpověď: ANO

Otázka č. 6: Chtěli byste, aby byla součástí školy, do které by vaše dítě chodilo, modlitebna?

Odpověď: ANO

Otázka č. 7: Chtěli byste, aby se vaše dítě učilo ve škole islámskou věrouku?

Odpověď: ANO

Otázka č. 8: Vadilo by vám, kdyby vaše dítě při výuce hudební výchovy poslouchalo instrumentální hudbu (lidovou, klasickou, jazz...)?

Odpověď: ANO

Otázka č. 9: Chtěli byste, aby se vaše dítě (věk 14–15 let) ve škole učilo, jak probíhá sexuální styk mezi mužem a ženou?

Odpověď: ANO

Otázka č. 10: Chtěli byste, aby škola vedla vaše dítě k lásce k Bohu a k praktikování své víry?

Odpověď: ANO

Zdroj: vlastní konstrukce; opis odpovědí respondenta, který vyplnil dotazník 17. 3. 2009 v 9:26

⁷⁰ Jsou zde uvedeni pouze ti respondenti, kteří uvedli v dotazníku souhlas s otázkou č. 1, tedy, že věří v Alláha a uznávají Mohameda jako proroka Božího (vysvětlení viz kapitola č. 1.1.1 a č. 2.1.1).

Respondent č. 2

Otázka č. 1: Věříte v Alláha a uznáváte Mohameda jako proroka Božího?

Odpověď: ANO

Otázka č. 2: Jste muž nebo žena?

Odpověď: ŽENA

Otázka č. 3: Kolik je vám let?

Odpověď: 20–30

Otázka č. 4: Jakou školu byste preferovali pro svou dceru (věk 11–15 let)?

Odpověď: SMÍŠENOU ŠKOLU (chlapci a dívky jsou vzdělávání společně)

Otázka č. 5: Preferovali byste pro své dítě školu, ve které většinu žáků tvoří muslimské děti?

Odpověď: NEVÍM

Otázka č. 6: Chtěli byste, aby byla součástí školy, do které by vaše dítě chodilo, modlitebna?

Odpověď: ANO

Otázka č. 7: Chtěli byste, aby se vaše dítě učilo ve škole islámskou věrouku?

Odpověď: ANO

Otázka č. 8: Vadilo by vám, kdyby vaše dítě při výuce hudební výchovy poslouchalo instrumentální hudbu (lidovou, klasickou, jazz...)?

Odpověď: NE

Otázka č. 9: Chtěli byste, aby se vaše dítě (věk 14–15 let) ve škole učilo, jak probíhá sexuální styk mezi mužem a ženou?

Odpověď: ANO

Otázka č. 10: Chtěli byste, aby škola vedla vaše dítě k lásce k Bohu a k praktikování své víry?

Odpověď: ANO

Zdroj: vlastní konstrukce; opis odpovědí respondenta, který vyplnil dotazník 17. 3. 2009 v 11:14

Respondent č. 3

Otázka č. 1: Věříte v Alláha a uznáváte Mohameda jako proroka Božího?

Odpověď: ANO

Otázka č. 2: Jste muž nebo žena?

Odpověď: ŽENA

Otázka č. 3: Kolik je vám let?

Odpověď: 20–30

Otázka č. 4: Jakou školu byste preferovali pro svou dceru (věk 11–15 let)?

Odpověď: NEVÍM

Otázka č. 5: Preferovali byste pro své dítě školu, ve které většinu žáků tvoří muslimské děti?

Odpověď: NEVÍM

Otázka č. 6: Chtěli byste, aby byla součástí školy, do které by vaše dítě chodilo, modlitebna?

Odpověď: ANO

Otázka č. 7: Chtěli byste, aby se vaše dítě učilo ve škole islámskou věrouku?

Odpověď: ANO

Otázka č. 8: Vadilo by vám, kdyby vaše dítě při výuce hudební výchovy poslouchalo instrumentální hudbu (lidovou, klasickou, jazz...)?

Odpověď: NEVÍM

Otázka č. 9: Chtěli byste, aby se vaše dítě (věk 14–15 let) ve škole učilo, jak probíhá sexuální styk mezi mužem a ženou?

Odpověď: ANO

Otázka č. 10: Chtěli byste, aby škola vedla vaše dítě k lásce k Bohu a k praktikování své víry?

Odpověď: ANO

Zdroj: vlastní konstrukce; opis odpovědí respondenta, který vyplnil dotazník 18. 3. 2009 v 10:07

Respondent č. 4

Otázka č. 1: Věříte v Alláha a uznáváte Mohameda jako proroka Božího?

Odpověď: ANO

Otázka č. 2: Jste muž nebo žena?

Odpověď: MUŽ

Otázka č. 3: Kolik je vám let?

Odpověď: 40–50

Otázka č. 4: Jakou školu byste preferovali pro svou dceru (věk 11–15 let)?

Odpověď: DÍVČÍ ŠKOLU

Otázka č. 5: Preferovali byste pro své dítě školu, ve které většinu žáků tvoří muslimské děti?

Odpověď: NE

Otázka č. 6: Chtěli byste, aby byla součástí školy, do které by vaše dítě chodilo, modlitebna?

Odpověď: ANO

Otázka č. 7: Chtěli byste, aby se vaše dítě učilo ve škole islámskou věrouku?

Odpověď: ANO

Otázka č. 8: Vadilo by vám, kdyby vaše dítě při výuce hudební výchovy poslouchalo instrumentální hudbu (lidovou, klasickou, jazz...)?

Odpověď: NE

Otázka č. 9: Chtěli byste, aby se vaše dítě (věk 14–15 let) ve škole učilo, jak probíhá sexuální styk mezi mužem a ženou?

Odpověď: ANO

Otázka č. 10: Chtěli byste, aby škola vedla vaše dítě k lásce k Bohu a k praktikování své víry?

Odpověď: ANO

Zdroj: vlastní konstrukce; opis odpovědí respondenta, který vyplnil dotazník 18. 3. 2009 v 10:17

Respondent č. 5

Otázka č. 1: Věříte v Alláha a uznáváte Mohameda jako proroka Božího?

Odpověď: ANO

Otázka č. 2: Jste muž nebo žena?

Odpověď: MUŽ

Otázka č. 3: Kolik je vám let?

Odpověď: 20–30

Otázka č. 4: Jakou školu byste preferovali pro svou dceru (věk 11–15 let)?

Odpověď: SMÍŠENOU ŠKOLU (chlapci a dívky jsou vzdělávání společně)

Otázka č. 5: Preferovali byste pro své dítě školu, ve které většinu žáků tvoří muslimské děti?

Odpověď: JE MI TO JEDNO

Otázka č. 6: Chtěli byste, aby byla součástí školy, do které by vaše dítě chodilo, modlitebna?

Odpověď: JE MI TO JEDNO

Otázka č. 7: Chtěli byste, aby se vaše dítě učilo ve škole islámskou věrouku?

Odpověď: JE MI TO JEDNO

Otázka č. 8: Vadilo by vám, kdyby vaše dítě při výuce hudební výchovy poslouchalo instrumentální hudbu (lidovou, klasickou, jazz...)?

Odpověď: JE MI TO JEDNO

Otázka č. 9: Chtěli byste, aby se vaše dítě (věk 14–15 let) ve škole učilo, jak probíhá sexuální styk mezi mužem a ženou?

Odpověď: ANO

Otázka č. 10: Chtěli byste, aby škola vedla vaše dítě k lásce k Bohu a k praktikování své víry?

Odpověď: NEVÍM

Zdroj: vlastní konstrukce; opis odpovědí respondenta, který vyplnil dotazník 18. 3. 2009 v 10:53

Respondent č. 6

Otázka č. 1: Věříte v Alláha a uznáváte Mohameda jako proroka Božího?

Odpověď: ANO

Otázka č. 2: Jste muž nebo žena?

Odpověď: ŽENA

Otázka č. 3: Kolik je vám let?

Odpověď: 20–30

Otázka č. 4: Jakou školu byste preferovali pro svou dceru (věk 11–15 let)?

Odpověď: DÍVČÍ ŠKOLU

Otázka č. 5: Preferovali byste pro své dítě školu, ve které většinu žáků tvoří muslimské děti?

Odpověď: NEVÍM

Otázka č. 6: Chtěli byste, aby byla součástí školy, do které by vaše dítě chodilo, modlitebna?

Odpověď: ANO

Otázka č. 7: Chtěli byste, aby se vaše dítě učilo ve škole islámskou věrouku?

Odpověď: ANO

Otázka č. 8: Vadilo by vám, kdyby vaše dítě při výuce hudební výchovy poslouchalo instrumentální hudbu (lidovou, klasickou, jazz...)?

Odpověď: ANO

Otázka č. 9: Chtěli byste, aby se vaše dítě (věk 14–15 let) ve škole učilo, jak probíhá sexuální styk mezi mužem a ženou?

Odpověď: NE

Otázka č. 10: Chtěli byste, aby škola vedla vaše dítě k lásce k Bohu a k praktikování své víry?

Odpověď: ANO

Zdroj: vlastní konstrukce; opis odpovědí respondenta, který vyplnil dotazník 18. 3. 2009 v 11:42

Respondent č. 7

Otázka č. 1: Věříte v Alláha a uznáváte Mohameda jako proroka Božího?

Odpověď: ANO

Otázka č. 2: Jste muž nebo žena?

Odpověď: ŽENA

Otázka č. 3: Kolik je vám let?

Odpověď: MÉNĚ NEŽ 20

Otázka č. 4: Jakou školu byste preferovali pro svou dceru (věk 11–15 let)?

Odpověď: SMÍŠENOU ŠKOLU (chlapci a dívky jsou vzdělávání společně)

Otázka č. 5: Preferovali byste pro své dítě školu, ve které většinu žáků tvoří muslimské děti?

Odpověď: ANO

Otázka č. 6: Chtěli byste, aby byla součástí školy, do které by vaše dítě chodilo, modlitebna?

Odpověď: ANO

Otázka č. 7: Chtěli byste, aby se vaše dítě učilo ve škole islámskou věrouku?

Odpověď: JE MI TO JEDNO

Otázka č. 8: Vadilo by vám, kdyby vaše dítě při výuce hudební výchovy poslouchalo instrumentální hudbu (lidovou, klasickou, jazz...)?

Odpověď: NE

Otázka č. 9: Chtěli byste, aby se vaše dítě (věk 14–15 let) ve škole učilo, jak probíhá sexuální styk mezi mužem a ženou?

Odpověď: ANO

Otázka č. 10: Chtěli byste, aby škola vedla vaše dítě k lásce k Bohu a k praktikování své víry?

Odpověď: ANO

Zdroj: vlastní konstrukce; opis odpovědí respondenta, který vyplnil dotazník 18. 3. 2009 v 13:23

Respondent č. 8

Otázka č. 1: Věříte v Alláha a uznáváte Mohameda jako proroka Božího?

Odpověď: ANO

Otázka č. 2: Jste muž nebo žena?

Odpověď: ŽENA

Otázka č. 3: Kolik je vám let?

Odpověď: 20–30

Otázka č. 4: Jakou školu byste preferovali pro svou dceru (věk 11–15 let)?

Odpověď: DÍVČÍ ŠKOLU

Otázka č. 5: Preferovali byste pro své dítě školu, ve které většinu žáků tvoří muslimské děti?

Odpověď: ANO

Otázka č. 6: Chtěli byste, aby byla součástí školy, do které by vaše dítě chodilo, modlitebna?

Odpověď: ANO

Otázka č. 7: Chtěli byste, aby se vaše dítě učilo ve škole islámskou věrouku?

Odpověď: ANO

Otázka č. 8: Vadilo by vám, kdyby vaše dítě při výuce hudební výchovy poslouchalo instrumentální hudbu (lidovou, klasickou, jazz...)?

Odpověď: ANO

Otázka č. 9: Chtěli byste, aby se vaše dítě (věk 14–15 let) ve škole učilo, jak probíhá sexuální styk mezi mužem a ženou?

Odpověď: NE

Otázka č. 10: Chtěli byste, aby škola vedla vaše dítě k lásce k Bohu a k praktikování své víry?

Odpověď: ANO

Zdroj: vlastní konstrukce; opis odpovědí respondenta, který vyplnil dotazník 18. 3. 2009 v 13:36

Respondent č. 9

Otázka č. 1: Věříte v Alláha a uznáváte Mohameda jako proroka Božího?

Odpověď: ANO

Otázka č. 2: Jste muž nebo žena?

Odpověď: ŽENA

Otázka č. 3: Kolik je vám let?

Odpověď: 20–30

Otázka č. 4: Jakou školu byste preferovali pro svou dceru (věk 11–15 let)?

Odpověď: DÍVČÍ ŠKOLU

Otázka č. 5: Preferovali byste pro své dítě školu, ve které většinu žáků tvoří muslimské děti?

Odpověď: NEVÍM

Otázka č. 6: Chtěli byste, aby byla součástí školy, do které by vaše dítě chodilo, modlitebna?

Odpověď: ANO

Otázka č. 7: Chtěli byste, aby se vaše dítě učilo ve škole islámskou věrouku?

Odpověď: ANO

Otázka č. 8: Vadilo by vám, kdyby vaše dítě při výuce hudební výchovy poslouchalo instrumentální hudbu (lidovou, klasickou, jazz...)?

Odpověď: NEVÍM

Otázka č. 9: Chtěli byste, aby se vaše dítě (věk 14–15 let) ve škole učilo, jak probíhá sexuální styk mezi mužem a ženou?

Odpověď: NE

Otázka č. 10: Chtěli byste, aby škola vedla vaše dítě k lásce k Bohu a k praktikování své víry?

Odpověď: ANO

Zdroj: vlastní konstrukce; opis odpovědí respondenta, který vyplnil dotazník 18. 3. 2009 v 13:48

Respondent č. 10

Otázka č. 1: Věříte v Alláha a uznáváte Mohameda jako proroka Božího?

Odpověď: ANO

Otázka č. 2: Jste muž nebo žena?

Odpověď: ŽENA

Otázka č. 3: Kolik je vám let?

Odpověď: 20–30

Otázka č. 4: Jakou školu byste preferovali pro svou dceru (věk 11–15 let)?

Odpověď: JE MI TO JEDNO

Otázka č. 5: Preferovali byste pro své dítě školu, ve které většinu žáků tvoří muslimské děti?

Odpověď: ANO

Otázka č. 6: Chtěli byste, aby byla součástí školy, do které by vaše dítě chodilo, modlitebna?

Odpověď: ANO

Otázka č. 7: Chtěli byste, aby se vaše dítě učilo ve škole islámskou věrouku?

Odpověď: ANO

Otázka č. 8: Vadilo by vám, kdyby vaše dítě při výuce hudební výchovy poslouchalo instrumentální hudbu (lidovou, klasickou, jazz...)?

Odpověď: NE

Otázka č. 9: Chtěli byste, aby se vaše dítě (věk 14–15 let) ve škole učilo, jak probíhá sexuální styk mezi mužem a ženou?

Odpověď: ANO

Otázka č. 10: Chtěli byste, aby škola vedla vaše dítě k lásce k Bohu a k praktikování své víry?

Odpověď: ANO

Zdroj: vlastní konstrukce; opis odpovědí respondenta, který vyplnil dotazník 18. 3. 2009 v 17:17

Respondent č. 11

Otázka č. 1: Věříte v Alláha a uznáváte Mohameda jako proroka Božího?

Odpověď: ANO

Otázka č. 2: Jste muž nebo žena?

Odpověď: ŽENA

Otázka č. 3: Kolik je vám let?

Odpověď: 30–40

Otázka č. 4: Jakou školu byste preferovali pro svou dceru (věk 11–15 let)?

Odpověď: JE MI TO JEDNO

Otázka č. 5: Preferovali byste pro své dítě školu, ve které většinu žáků tvoří muslimské děti?

Odpověď: ANO

Otázka č. 6: Chtěli byste, aby byla součástí školy, do které by vaše dítě chodilo, modlitebna?

Odpověď: ANO

Otázka č. 7: Chtěli byste, aby se vaše dítě učilo ve škole islámskou věrouku?

Odpověď: ANO

Otázka č. 8: Vadilo by vám, kdyby vaše dítě při výuce hudební výchovy poslouchalo instrumentální hudbu (lidovou, klasickou, jazz...)?

Odpověď: NE

Otázka č. 9: Chtěli byste, aby se vaše dítě (věk 14–15 let) ve škole učilo, jak probíhá sexuální styk mezi mužem a ženou?

Odpověď: ANO

Otázka č. 10: Chtěli byste, aby škola vedla vaše dítě k lásce k Bohu a k praktikování své víry?

Odpověď: ANO

Zdroj: vlastní konstrukce; opis odpovědí respondenta, který vyplnil dotazník 18. 3. 2009 v 21:14

Respondent č. 12

Otázka č. 1: Věříte v Alláha a uznáváte Mohameda jako proroka Božího?

Odpověď: ANO

Otázka č. 2: Jste muž nebo žena?

Odpověď: MUŽ

Otázka č. 3: Kolik je vám let?

Odpověď: 20–30

Otázka č. 4: Jakou školu byste preferovali pro svou dceru (věk 11–15 let)?

Odpověď: NEVÍM

Otázka č. 5: Preferovali byste pro své dítě školu, ve které většinu žáků tvoří muslimské děti?

Odpověď: ANO

Otázka č. 6: Chtěli byste, aby byla součástí školy, do které by vaše dítě chodilo, modlitebna?

Odpověď: ANO

Otázka č. 7: Chtěli byste, aby se vaše dítě učilo ve škole islámskou věrouku?

Odpověď: ANO

Otázka č. 8: Vadilo by vám, kdyby vaše dítě při výuce hudební výchovy poslouchalo instrumentální hudbu (lidovou, klasickou, jazz...)?

Odpověď: NE

Otázka č. 9: Chtěli byste, aby se vaše dítě (věk 14–15 let) ve škole učilo, jak probíhá sexuální styk mezi mužem a ženou?

Odpověď: ANO

Otázka č. 10: Chtěli byste, aby škola vedla vaše dítě k lásce k Bohu a k praktikování své víry?

Odpověď: ANO

Zdroj: vlastní konstrukce; opis odpovědí respondenta, který vyplnil dotazník 20. 3. 2009 v 10:50

Respondent č. 13

Otázka č. 1: Věříte v Alláha a uznáváte Mohameda jako proroka Božího?

Odpověď: ANO

Otázka č. 2: Jste muž nebo žena?

Odpověď: ŽENA

Otázka č. 3: Kolik je vám let?

Odpověď: 30–40

Otázka č. 4: Jakou školu byste preferovali pro svou dceru (věk 11–15 let)?

Odpověď: DÍVČÍ ŠKOLU

Otázka č. 5: Preferovali byste pro své dítě školu, ve které většinu žáků tvoří muslimské děti?

Odpověď: ANO

Otázka č. 6: Chtěli byste, aby byla součástí školy, do které by vaše dítě chodilo, modlitebna?

Odpověď: ANO

Otázka č. 7: Chtěli byste, aby se vaše dítě učilo ve škole islámskou věrouku?

Odpověď: ANO

Otázka č. 8: Vadilo by vám, kdyby vaše dítě při výuce hudební výchovy poslouchalo instrumentální hudbu (lidovou, klasickou, jazz...)?

Odpověď: NE

Otázka č. 9: Chtěli byste, aby se vaše dítě (věk 14–15 let) ve škole učilo, jak probíhá sexuální styk mezi mužem a ženou?

Odpověď: JE MI TO JEDNO

Otázka č. 10: Chtěli byste, aby škola vedla vaše dítě k lásce k Bohu a k praktikování své víry?

Odpověď: ANO

Zdroj: vlastní konstrukce; opis odpovědí respondenta, který vyplnil dotazník 20. 3. 2009 v 12:20

Respondent č. 14

Otázka č. 1: Věříte v Alláha a uznáváte Mohameda jako proroka Božího?

Odpověď: ANO

Otázka č. 2: Jste muž nebo žena?

Odpověď: ŽENA

Otázka č. 3: Kolik je vám let?

Odpověď: 20–30

Otázka č. 4: Jakou školu byste preferovali pro svou dceru (věk 11–15 let)?

Odpověď: DÍVČÍ ŠKOLU

Otázka č. 5: Preferovali byste pro své dítě školu, ve které většinu žáků tvoří muslimské děti?

Odpověď: ANO

Otázka č. 6: Chtěli byste, aby byla součástí školy, do které by vaše dítě chodilo, modlitebna?

Odpověď: ANO

Otázka č. 7: Chtěli byste, aby se vaše dítě učilo ve škole islámskou věrouku?

Odpověď: ANO

Otázka č. 8: Vadilo by vám, kdyby vaše dítě při výuce hudební výchovy poslouchalo instrumentální hudbu (lidovou, klasickou, jazz...)?

Odpověď: ANO

Otázka č. 9: Chtěli byste, aby se vaše dítě (věk 14–15 let) ve škole učilo, jak probíhá sexuální styk mezi mužem a ženou?

Odpověď: ANO

Otázka č. 10: Chtěli byste, aby škola vedla vaše dítě k lásce k Bohu a k praktikování své víry?

Odpověď: ANO

Zdroj: vlastní konstrukce; opis odpovědí respondenta, který vyplnil dotazník 20. 3. 2009 v 12:43

Respondent č. 15

Otázka č. 1: Věříte v Alláha a uznáváte Mohameda jako proroka Božího?

Odpověď: ANO

Otázka č. 2: Jste muž nebo žena?

Odpověď: ŽENA

Otázka č. 3: Kolik je vám let?

Odpověď: 20–30

Otázka č. 4: Jakou školu byste preferovali pro svou dceru (věk 11–15 let)?

Odpověď: DÍVČÍ ŠKOLU

Otázka č. 5: Preferovali byste pro své dítě školu, ve které většinu žáků tvoří muslimské děti?

Odpověď: ANO

Otázka č. 6: Chtěli byste, aby byla součástí školy, do které by vaše dítě chodilo, modlitebna?

Odpověď: JE MI TO JEDNO

Otázka č. 7: Chtěli byste, aby se vaše dítě učilo ve škole islámskou věrouku?

Odpověď: ANO

Otázka č. 8: Vadilo by vám, kdyby vaše dítě při výuce hudební výchovy poslouchalo instrumentální hudbu (lidovou, klasickou, jazz...)?

Odpověď: NE

Otázka č. 9: Chtěli byste, aby se vaše dítě (věk 14–15 let) ve škole učilo, jak probíhá sexuální styk mezi mužem a ženou?

Odpověď: ANO

Otázka č. 10: Chtěli byste, aby škola vedla vaše dítě k lásce k Bohu a k praktikování své víry?

Odpověď: ANO

Zdroj: vlastní konstrukce; opis odpovědí respondenta, který vyplnil dotazník 20. 3. 2009 v 16:55

Respondent č. 16

Otázka č. 1: Věříte v Alláha a uznáváte Mohameda jako proroka Božího?

Odpověď: ANO

Otázka č. 2: Jste muž nebo žena?

Odpověď: ŽENA

Otázka č. 3: Kolik je vám let?

Odpověď: VÍCE NEŽ 50

Otázka č. 4: Jakou školu byste preferovali pro svou dceru (věk 11–15 let)?

Odpověď: DÍVČÍ ŠKOLU

Otázka č. 5: Preferovali byste pro své dítě školu, ve které většinu žáků tvoří muslimské děti?

Odpověď: ANO

Otázka č. 6: Chtěli byste, aby byla součástí školy, do které by vaše dítě chodilo, modlitebna?

Odpověď: JE MI TO JEDNO

Otázka č. 7: Chtěli byste, aby se vaše dítě učilo ve škole islámskou věrouku?

Odpověď: ANO

Otázka č. 8: Vadilo by vám, kdyby vaše dítě při výuce hudební výchovy poslouchalo instrumentální hudbu (lidovou, klasickou, jazz...)?

Odpověď: NE

Otázka č. 9: Chtěli byste, aby se vaše dítě (věk 14–15 let) ve škole učilo, jak probíhá sexuální styk mezi mužem a ženou?

Odpověď: ANO

Otázka č. 10: Chtěli byste, aby škola vedla vaše dítě k lásce k Bohu a k praktikování své víry?

Odpověď: ANO

Zdroj: vlastní konstrukce; opis odpovědí respondenta, který vyplnil dotazník 22. 3. 2009 v 14:18

Respondent č. 17

Otázka č. 1: Věříte v Alláha a uznáváte Mohameda jako proroka Božího?

Odpověď: ANO

Otázka č. 2: Jste muž nebo žena?

Odpověď: ŽENA

Otázka č. 3: Kolik je vám let?

Odpověď: 20–30

Otázka č. 4: Jakou školu byste preferovali pro svou dceru (věk 11–15 let)?

Odpověď: DÍVČÍ ŠKOLU

Otázka č. 5: Preferovali byste pro své dítě školu, ve které většinu žáků tvoří muslimské děti?

Odpověď: NE

Otázka č. 6: Chtěli byste, aby byla součástí školy, do které by vaše dítě chodilo, modlitebna?

Odpověď: NE

Otázka č. 7: Chtěli byste, aby se vaše dítě učilo ve škole islámskou věrouku?

Odpověď: NE

Otázka č. 8: Vadilo by vám, kdyby vaše dítě při výuce hudební výchovy poslouchalo instrumentální hudbu (lidovou, klasickou, jazz...)?

Odpověď: NE

Otázka č. 9: Chtěli byste, aby se vaše dítě (věk 14–15 let) ve škole učilo, jak probíhá sexuální styk mezi mužem a ženou?

Odpověď: ANO

Otázka č. 10: Chtěli byste, aby škola vedla vaše dítě k lásce k Bohu a k praktikování své víry?

Odpověď: ANO

Zdroj: vlastní konstrukce; opis odpovědí respondenta, který vyplnil dotazník 23. 3. 2009 v 18:11

Respondent č. 18

Otázka č. 1: Věříte v Alláha a uznáváte Mohameda jako proroka Božího?

Odpověď: ANO

Otázka č. 2: Jste muž nebo žena?

Odpověď: ŽENA

Otázka č. 3: Kolik je vám let?

Odpověď: 20–30

Otázka č. 4: Jakou školu byste preferovali pro svou dceru (věk 11–15 let)?

Odpověď: DÍVČÍ ŠKOLU

Otázka č. 5: Preferovali byste pro své dítě školu, ve které většinu žáků tvoří muslimské děti?

Odpověď: NE

Otázka č. 6: Chtěli byste, aby byla součástí školy, do které by vaše dítě chodilo, modlitebna?

Odpověď: ANO

Otázka č. 7: Chtěli byste, aby se vaše dítě učilo ve škole islámskou věrouku?

Odpověď: ANO

Otázka č. 8: Vadilo by vám, kdyby vaše dítě při výuce hudební výchovy poslouchalo instrumentální hudbu (lidovou, klasickou, jazz...)?

Odpověď: NE

Otázka č. 9: Chtěli byste, aby se vaše dítě (věk 14–15 let) ve škole učilo, jak probíhá sexuální styk mezi mužem a ženou?

Odpověď: NEVÍM

Otázka č. 10: Chtěli byste, aby škola vedla vaše dítě k lásce k Bohu a k praktikování své víry?

Odpověď: ANO

Zdroj: vlastní konstrukce; opis odpovědí respondenta, který vyplnil dotazník 23. 3. 2009 v 23:17

Respondent č. 19

Otázka č. 1: Věříte v Alláha a uznáváte Mohameda jako proroka Božího?

Odpověď: ANO

Otázka č. 2: Jste muž nebo žena?

Odpověď: ŽENA

Otázka č. 3: Kolik je vám let?

Odpověď: MÉNĚ NEŽ 20

Otázka č. 4: Jakou školu byste preferovali pro svou dceru (věk 11–15 let)?

Odpověď: DÍVČÍ ŠKOLU

Otázka č. 5: Preferovali byste pro své dítě školu, ve které většinu žáků tvoří muslimské děti?

Odpověď: ANO

Otázka č. 6: Chtěli byste, aby byla součástí školy, do které by vaše dítě chodilo, modlitebna?

Odpověď: ANO

Otázka č. 7: Chtěli byste, aby se vaše dítě učilo ve škole islámskou věrouku?

Odpověď: ANO

Otázka č. 8: Vadilo by vám, kdyby vaše dítě při výuce hudební výchovy poslouchalo instrumentální hudbu (lidovou, klasickou, jazz...)?

Odpověď: NE

Otázka č. 9: Chtěli byste, aby se vaše dítě (věk 14–15 let) ve škole učilo, jak probíhá sexuální styk mezi mužem a ženou?

Odpověď: ANO

Otázka č. 10: Chtěli byste, aby škola vedla vaše dítě k lásce k Bohu a k praktikování své víry?

Odpověď: ANO

Zdroj: vlastní konstrukce; opis odpovědí respondenta, který vyplnil dotazník 23. 3. 2009 v 23:23

Respondent č. 20

Otázka č. 1: Věříte v Alláha a uznáváte Mohameda jako proroka Božího?

Odpověď: ANO

Otázka č. 2: Jste muž nebo žena?

Odpověď: ŽENA

Otázka č. 3: Kolik je vám let?

Odpověď: 40–50

Otázka č. 4: Jakou školu byste preferovali pro svou dceru (věk 11–15 let)?

Odpověď: SMÍŠENOU ŠKOLU (chlapci a dívky jsou vzdělávání společně)

Otázka č. 5: Preferovali byste pro své dítě školu, ve které většinu žáků tvoří muslimské děti?

Odpověď: JE MI TO JEDNO

Otázka č. 6: Chtěli byste, aby byla součástí školy, do které by vaše dítě chodilo, modlitebna?

Odpověď: ANO

Otázka č. 7: Chtěli byste, aby se vaše dítě učilo ve škole islámskou věrouku?

Odpověď: ANO

Otázka č. 8: Vadilo by vám, kdyby vaše dítě při výuce hudební výchovy poslouchalo instrumentální hudbu (lidovou, klasickou, jazz...)?

Odpověď: NE

Otázka č. 9: Chtěli byste, aby se vaše dítě (věk 14–15 let) ve škole učilo, jak probíhá sexuální styk mezi mužem a ženou?

Odpověď: NE

Otázka č. 10: Chtěli byste, aby škola vedla vaše dítě k lásce k Bohu a k praktikování své víry?

Odpověď: ANO

Zdroj: vlastní konstrukce; opis odpovědí respondenta, který vyplnil dotazník 24. 3. 2009 v 14:59

Respondent č. 21

Otázka č. 1: Věříte v Alláha a uznáváte Mohameda jako proroka Božího?

Odpověď: ANO

Otázka č. 2: Jste muž nebo žena?

Odpověď: MUŽ

Otázka č. 3: Kolik je vám let?

Odpověď: 40–50

Otázka č. 4: Jakou školu byste preferovali pro svou dceru (věk 11–15 let)?

Odpověď: DÍVČÍ ŠKOLU

Otázka č. 5: Preferovali byste pro své dítě školu, ve které většinu žáků tvoří muslimské děti?

Odpověď: NE

Otázka č. 6: Chtěli byste, aby byla součástí školy, do které by vaše dítě chodilo, modlitebna?

Odpověď: ANO

Otázka č. 7: Chtěli byste, aby se vaše dítě učilo ve škole islámskou věrouku?

Odpověď: ANO

Otázka č. 8: Vadilo by vám, kdyby vaše dítě při výuce hudební výchovy poslouchalo instrumentální hudbu (lidovou, klasickou, jazz...)?

Odpověď: NE

Otázka č. 9: Chtěli byste, aby se vaše dítě (věk 14–15 let) ve škole učilo, jak probíhá sexuální styk mezi mužem a ženou?

Odpověď: ANO

Otázka č. 10: Chtěli byste, aby škola vedla vaše dítě k lásce k Bohu a k praktikování své víry?

Odpověď: ANO

Zdroj: vlastní konstrukce; opis odpovědí respondenta, který vyplnil dotazník 24. 3. 2009 v 16:37

Respondent č. 22

Otázka č. 1: Věříte v Alláha a uznáváte Mohameda jako proroka Božího?

Odpověď: ANO

Otázka č. 2: Jste muž nebo žena?

Odpověď: ŽENA

Otázka č. 3: Kolik je vám let?

Odpověď: 30–40

Otázka č. 4: Jakou školu byste preferovali pro svou dceru (věk 11–15 let)?

Odpověď: JE MI TO JEDNO

Otázka č. 5: Preferovali byste pro své dítě školu, ve které většinu žáků tvoří muslimské děti?

Odpověď: ANO

Otázka č. 6: Chtěli byste, aby byla součástí školy, do které by vaše dítě chodilo, modlitebna?

Odpověď: JE MI TO JEDNO

Otázka č. 7: Chtěli byste, aby se vaše dítě učilo ve škole islámskou věrouku?

Odpověď: ANO

Otázka č. 8: Vadilo by vám, kdyby vaše dítě při výuce hudební výchovy poslouchalo instrumentální hudbu (lidovou, klasickou, jazz...)?

Odpověď: NE

Otázka č. 9: Chtěli byste, aby se vaše dítě (věk 14–15 let) ve škole učilo, jak probíhá sexuální styk mezi mužem a ženou?

Odpověď: NE

Otázka č. 10: Chtěli byste, aby škola vedla vaše dítě k lásce k Bohu a k praktikování své víry?

Odpověď: ANO

Zdroj: vlastní konstrukce; opis odpovědí respondenta, který vyplnil dotazník 24. 3. 2009 v 23:53

Respondent č. 23

Otázka č. 1: Věříte v Alláha a uznáváte Mohameda jako proroka Božího?

Odpověď: ANO

Otázka č. 2: Jste muž nebo žena?

Odpověď: MUŽ

Otázka č. 3: Kolik je vám let?

Odpověď: 20–30

Otázka č. 4: Jakou školu byste preferovali pro svou dceru (věk 11–15 let)?

Odpověď: JE MI TO JEDNO

Otázka č. 5: Preferovali byste pro své dítě školu, ve které většinu žáků tvoří muslimské děti?

Odpověď: JE MI TO JEDNO

Otázka č. 6: Chtěli byste, aby byla součástí školy, do které by vaše dítě chodilo, modlitebna?

Odpověď: ANO

Otázka č. 7: Chtěli byste, aby se vaše dítě učilo ve škole islámskou věrouku?

Odpověď: NE

Otázka č. 8: Vadilo by vám, kdyby vaše dítě při výuce hudební výchovy poslouchalo instrumentální hudbu (lidovou, klasickou, jazz...)?

Odpověď: NE

Otázka č. 9: Chtěli byste, aby se vaše dítě (věk 14–15 let) ve škole učilo, jak probíhá sexuální styk mezi mužem a ženou?

Odpověď: ANO

Otázka č. 10: Chtěli byste, aby škola vedla vaše dítě k lásce k Bohu a k praktikování své víry?

Odpověď: NE

Zdroj: vlastní konstrukce; opis odpovědí respondenta, který vyplnil dotazník 29. 3. 2009 v 21:28

PŘÍLOHA E – Odpovědi vyřazených respondentů

Zde jsou uvedeny odpovědi respondentů, kteří na otázku č. 1 dotazníku, zda věří v Alláha a uznávají Mohameda jako proroka Božího, reagovali záporně (uvedli odpověď „ne“) nebo odpověděli, že „neví“. Odpovědi těchto respondentů nebyly zařazeny do výzkumného materiálu. Zdůvodnění viz kapitola č. 1.1.1 a č. 2.1.1.

Respondent č. 24

Otázka č. 1: Věříte v Alláha a uznáváte Mohameda jako proroka Božího?

Odpověď: NEVÍM

Otázka č. 2: Jste muž nebo žena?

Odpověď: ŽENA

Otázka č. 3: Kolik je vám let?

Odpověď: MÉNĚ NEŽ 20

Otázka č. 4: Jakou školu byste preferovali pro svou dceru (věk 11–15 let)?

Odpověď: SMÍŠENOU ŠKOLU (chlapci a dívky jsou vzdělávání společně)

Otázka č. 5: Preferovali byste pro své dítě školu, ve které většinu žáků tvoří muslimské děti?

Odpověď: JE MI TO JEDNO

Otázka č. 6: Chtěli byste, aby byla součástí školy, do které by vaše dítě chodilo, modlitebna?

Odpověď: NEVÍM

Otázka č. 7: Chtěli byste, aby se vaše dítě učilo ve škole islámskou věrouku?

Odpověď: ANO

Otázka č. 8: Vadilo by vám, kdyby vaše dítě při výuce hudební výchovy poslouchalo instrumentální hudbu (lidovou, klasickou, jazz...)?

Odpověď: NE

Otázka č. 9: Chtěli byste, aby se vaše dítě (věk 14–15 let) ve škole učilo, jak probíhá sexuální styk mezi mužem a ženou?

Odpověď: ANO

Otázka č. 10: Chtěli byste, aby škola vedla vaše dítě k lásce k Bohu a k praktikování své víry?

Odpověď: NECHCI ODPOVĚDĚT

Zdroj: vlastní konstrukce; opis odpovědí respondenta, který vyplnil dotazník 18. 3. 2009 v 13:04

Respondent č. 25

Otázka č. 1: Věříte v Alláha a uznáváte Mohameda jako proroka Božího?

Odpověď: NE

Otázka č. 2: Jste muž nebo žena?

Odpověď: MUŽ

Otázka č. 3: Kolik je vám let?

Odpověď: 20–30

Otázka č. 4: Jakou školu byste preferovali pro svou dceru (věk 11–15 let)?

Odpověď: SMÍŠENOU ŠKOLU (chlapci a dívky jsou vzdělávání společně)

Otázka č. 5: Preferovali byste pro své dítě školu, ve které většinu žáků tvoří muslimské děti?

Odpověď: NE

Otázka č. 6: Chtěli byste, aby byla součástí školy, do které by vaše dítě chodilo, modlitebna?

Odpověď: NE

Otázka č. 7: Chtěli byste, aby se vaše dítě učilo ve škole islámskou věrouku?

Odpověď: NE

Otázka č. 8: Vadilo by vám, kdyby vaše dítě při výuce hudební výchovy poslouchalo instrumentální hudbu (lidovou, klasickou, jazz...)?

Odpověď: NE

Otázka č. 9: Chtěli byste, aby se vaše dítě (věk 14–15 let) ve škole učilo, jak probíhá sexuální styk mezi mužem a ženou?

Odpověď: ANO

Otázka č. 10: Chtěli byste, aby škola vedla vaše dítě k lásce k Bohu a k praktikování své víry?

Odpověď: NE

Zdroj: vlastní konstrukce; opis odpovědí respondenta, který vyplnil dotazník 17. 3. 2009 v 21:49

Respondent č. 26

Otázka č. 1: Věříte v Alláha a uznáváte Mohameda jako proroka Božího?

Odpověď: NE

Otázka č. 2: Jste muž nebo žena?

Odpověď: MUŽ

Otázka č. 3: Kolik je vám let?

Odpověď: 20–30

Otázka č. 4: Jakou školu byste preferovali pro svou dceru (věk 11–15 let)?

Odpověď: SMÍŠENOU ŠKOLU (chlapci a dívky jsou vzdělávání společně)

Otázka č. 5: Preferovali byste pro své dítě školu, ve které většinu žáků tvoří muslimské děti?

Odpověď: NE

Otázka č. 6: Chtěli byste, aby byla součástí školy, do které by vaše dítě chodilo, modlitebna?

Odpověď: NE

Otázka č. 7: Chtěli byste, aby se vaše dítě učilo ve škole islámskou věrouku?

Odpověď: NE

Otázka č. 8: Vadilo by vám, kdyby vaše dítě při výuce hudební výchovy poslouchalo instrumentální hudbu (lidovou, klasickou, jazz...)?

Odpověď: NE

Otázka č. 9: Chtěli byste, aby se vaše dítě (věk 14–15 let) ve škole učilo, jak probíhá sexuální styk mezi mužem a ženou?

Odpověď: ANO

Otázka č. 10: Chtěli byste, aby škola vedla vaše dítě k lásce k Bohu a k praktikování své víry?

Odpověď: NE

Zdroj: vlastní konstrukce; opis odpovědí respondenta, který vyplnil dotazník 22. 3. 2009 v 11:52